

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerin Gözünden Kent Yoksulluğu

Urban Poverty From the Viewpoint of Families with Special Needs Children

Mine KİZİR

Dr. Öğr. Üyesi ◆ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ◆ minekizir@mu.edu.tr ◆ OrcID 0000-0001-8801-5693

Sergender SEZER

Dr. Öğr. Üyesi ◆ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ◆ sergender@mu.edu.tr ◆ OrcID 0000-0002-7097-8691

Tuğba HOŞGÖRÜR

Doç. Dr. ◆ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ◆ t.hosgorur@gmail.com ◆ OrcID 0000-0001-7109-3935

Orhan KAHYA

Arş. Gör. ◆ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ◆ orhankahya@mu.edu.tr ◆ OrcID 0000-0001-7932-2982

Kasım YILDIRIM

Prof. Dr. ◆ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ◆ kasimyildirim@mu.edu.tr ◆ OrcID 0000-0003-1406-709X

Perihan KORKUT

Doç. Dr. ◆ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ◆ pkocaman@mu.edu.tr ◆ OrcID 0000-0002-5037-0267

Mirace KARACA EVREN

Arş. Gör. ◆ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ◆ miracekaraca@mu.edu.tr ◆ OrcID 0000-0003-4565-3200

Eda YEŞİL

Bursiyer ◆ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ◆ edayesilll181097@gmail.com ◆ OrcID 0000-0002-4841-6545

Vural HOŞGÖRÜR

Prof. Dr. ◆ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ◆ vuralhosgorur@mu.edu.tr ◆ OrcID 0000-0001-8734-1171

Özet

Bu çalışmanın amacı, özel gereksinimli (ÖG) çocuğu olan ailelerin deneyim ve görüşlerine dayanarak, kent yoksulluğunun profilini ortaya koymak ve deneyimledikleri yoksulluğun özel eğitime yansımalarını irdelemektir. Araştırma modeli olarak fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları Muğla il merkezinde yaşayan ve özel gereksinimli çocuğu olan sekizi anne, dördü baba toplam 12 ebeveynden oluşan sekiz aile olmaktadır. Araştırmanın verileri yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, ÖG çocuğa sahip olan aileler olmayanlara göre, kent yoksulluğunu daha derinden hissetmektedirler. Aileler çocukları için sunulan özel

eğitim hizmetlerini nitelik ve nicelik açısından yetersiz bulmakta ve yoksulluğun sonucu olarak çocuklarına ek özel eğitim hizmeti aldırılmamaktadırlar. Ek olarak hem ÖG çocuğu olan bir aile olma hem de maddi yetersizliklerden dolayı kent hayatının sunduğu olanaklardan neredeyse hiç yararlanamamaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Kent yoksulluğu, Özel gereksinimli birey, Özel eğitim, Dezavantajlı gruplar, Engelli.

Abstract

This phenomenological qualitative study aims to reveal the profile of urban poverty based on the experiences and opinions of families with children with special needs and examine the reflections of the poverty they experience in special education. The twelve study participants are eight mothers and four fathers and their special needs children from eight families who live in the city center of Mugla/Turkey. The data were collected through interviews and analyzed through content analysis. The current findings show that families with special needs children feel urban poverty more deeply than those who do not. Families find the special education services provided for their children insufficient in terms of quality and quantity. As a result of poverty, their children cannot receive additional special education services. In addition, these families rarely benefit from the opportunities offered by urban life due to both having a child with special needs and financial inadequacies.

Keywords: Urban poverty, Individual with special needs, Special education, Disadvantaged groups, Disability.

1. Giriş

Özel gereksinimli (ÖG) bireye sahip olan bir ailenin yaşadığı ve yaşama ihtimali olan sorunlar; kendisi başı başına bir sorun olan yoksulluk olgusu ile birlikte düşünüldüğünde çok daha fazla belirgin hale gelmektedir. Bilindiği gibi yoksulluk birçok toplumsal ve bireysel sorunun temelini teşkil etmektedir. Bu nedenle özelde sosyolojide, genel olarak sosyal bilimlerde en fazla konuşulan, tartışılan konulardan birisi olmuştur. Buna rağmen bir yoksulluk tanımında uzlaşıldığı söylenememektedir. En genel yoksulluk tanımlarından biri; yoksulluğu bireylerin yaşamlarını sürdürürebilmek için başta beslenme olmak üzere barınma, temiz su kaynaklarına ulaşma, temiz hava ve giyinme ihtiyaçlarını karşılayabilecek temel kaynaklara erişimleri üzerinden ele almaktadır. Bu bağlamda yoksulluk kavramı bireylerin söz konusu ihtiyaçlara sınırlı erişimi ya da erişememe durumu şeklinde tanımlanmaktadır (Işık, 2021). Yoksulluk, mutlak, görel, kırsal, kent vb. gibi farklı şekillerde sınıflandırılabilir (Harley, 2021; Jensen, 2010). Mutlak yoksulluk, “Hane halkı veya bireyin yaşamını fiziken devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu en düşük tüketim seviyesidir (Kule & Es, 2005)”. Görel yoksulluk, “Bireylerin refah düzeyinin, toplumun ortalama refah düzeyinin belirli bir oranının altında olması olarak tanımlanmaktadır (Özgüler, 2014, s.140)”. Kırsal yoksulluk, geçim kaynağı tarım faaliyetleriyle nitelendiren ve sağlık, ulaşım, temiz su, konut, eğitim ve iletişim hizmetlerine ulaşmada yaşanan sınırlılık olarak açıklanabilmektedir (Öztornacı & Veziroğlu, 2012). Bunların dışında bu makalenin içeriğinde de önemli yer tutan bir değişken olarak kent yoksulluğu da bu araştırma açısından özel bir tanımlamayı gerekli kılmaktadır.

Kent yoksulluğu, “temel bazı maddi ihtiyaçların karşılanamamasının yanı sıra, kentten ve kentin sunduğu olanaklardan izole, eğitim, sağlık, temiz içme suyu gibi temel haklarına erişemeyen ve yoksulluk kısır döngüsü içinden çıkamayan kent yoksulu bireyler yaratmaktadır” (Aydın vd., 2020, s.7). Kent yoksulluğunun; sanayileşme, tarımsal üretim biçimlerinin emek yoğun üretimden, makine yoğun üretime geçmesi ve buna bağlı iş bölümü ve yeni toplumsal örgütlenme sonucunda ortaya çıkan bir sorun olduğu söylenebilir (Akyıldız & Ertürk, 2021). Yoksulluğun nedenleri, biçimleri, ölçümü ve etkileri farklı tarihsel süreçlerde ve farklı toplumlarda değişkenlik gösterse de kent yoksulluğunun modern döneme ait bir kavram ve kapitalist geşişme sürecinin ürünü olduğu ileri sürülebilir (Aksu Kocatürk, 2021; Beyazıt, 2020). Kent yoksulluğu, “temel bazı maddi ihtiyaçların karşılanamamasının yanı sıra,

kentten ve kentin sunduğu olanaklardan izole, eğitim, sağlık, temiz içme suyu gibi temel haklarına erişemeyen ve yoksulluk kısır döngüsü içinden çıkamayan kent yoksulu bireyler yaratmaktadır (Aydın vd., 2020, s.7)". Kent yoksulluğu, sadece ekonomik bir yoksunluğa işaret etmeyip buna bağlı olarak oluşan yoksunluklara, ayrışmalara, eşitsizliklere, kutuplaşmalara, çatışmalara, dışlanmalara neden olduğu gibi eğitim, sağlık, ulaşım, güvenlik, barınma gibi kentin sağladığı olanaklardan yararlanamama durumlarını da içermektedir (Yıldızak, 2020). Kent yoksulluğu kentlerde özel gereksinimliler gibi dezavantajlı durumda olan birey ve gruplar üzerinde çok daha görünür ve etkileri itibariyle çok daha baskın olabilmektedir (Ak, 2019; Yontar & Çağlıcan, 2019).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Dünya Bankası (DB)'nin (2011) yayımlamış olduğu Dünya Engellilik Raporu'na raporuna göre dünya nüfusunun %15'i ÖG-/engelli bireylerden oluşmaktadır. Tüm dünyada ÖG bireylerin akademik başarıları, sağlık durumları ve toplumsal katılımları oldukça sınırlı olmakta ve ÖG olmayan bireylere göre daha yoksul bir yaşam sürmektedirler (DSÖ & DB, 2011). Bu bireyler ve aileleri, yaşadıkları yetersizliklere bağlı olarak ek maliyetlerle karşı karşıya kalmakta ve yoksul olmaya karşı savunmasızlıkları artmaktadır (Pinilla-Roncancio & Alkire, 2021). ÖG olma durumu ile yoksulluk arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır (Banks vd., 2017; Diken & Aksoy, 2021; Erbil Erdugan, 2010). ÖG olmak yoksulluğa neden olabilirken, yoksulluğun sonucu olarak ÖG olma durumunun ortaya çıkması da söz konusu olabilmektedir (Mitra vd., 2013). Bu durumun altında yatan temel nedenler, yetersiz beslenme, uygun olmayan fiziksel ortamlarda barınma, sağlık hizmetlerinden sınırlı düzeyde yararlanma olarak ifade edilebilmektedir (Lustig & Strauser, 2007; Özmen & Çetinkaya, 2012). Diğer yandan ÖG olma durumunun sonucu olarak yoksulluğun ortaya çıkması da söz konusu olabilmektedir. Bu durumun temel nedenleri ise, doğrudan ve dolaylı ek maliyetler, toplumsal ve çalışma yaşamına katılmada güçlükler, ayrımcılık ve sosyal dışlanma olarak sıralanabilmektedir (Banks vd., 2018; Hosseini & Safari, 2008; Hughes & Avoke, 2010; Morris & Zaidi, 2020; Yeo & Moore, 2003). Yoksul ailelerde ÖG birey için hane gelirinin bir kısmı veya tamamının ek maliyetlere ayrılması yoksulluğun yıkıcı etkilerini arttırabildiği (Morris & Zaidi, 2020; Pinilla-Roncancio & Alkire, 2021) gibi yeterli olmamakla birlikte hane dışından alınan maddi destekler (örneğin, engelli bakım maaşı) ailenin refah düzeyinin artmasına katkı da sağlayabilmektedir (Purutçuoğlu & Doğan, 2017). Alanyazında da sıkça ifade edildiği gibi yoksulluk ve ÖG olma durumu bir kısır döngü olmaktadır (Igei, 2017; Erbil Erdugan, 2010).

ÖG bireylerin, olmayanlara oranla daha düşük sosyoekonomik şartlarda yaşadıklarını ve daha yoksul olduklarını, eğitim düzeylerinin, istihdam edilmelerinin ve gelirlerinin düşük olduğu, en yoksul ve sosyal dışlanmaya en çok maruz kalan bireyler olduklarını vurgulayan çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır (Hosseini & Safari, 2008; Igei, 2017; Mitra vd., 2013; Pinilla-Roncancio & Alkire, 2021). DSÖ (2011) ve DB'nin (2011) sunduğu dünya engellilik raporu sonuçları ise var olan durumu kapsamlı bir şekilde aktarmakta ve gelişmiş toplumlarda yoksulluğun etkilerinin daha az olduğunu, diğer toplumlarda ise daha keskin olduğunu göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde ÖG bireylerin ihtiyaç duydukları hizmetler genellikle günlük aktivitelerle ilgili olurken diğer ülkelerde sağlık, maddi kaynaklar, eğitim, yardımcı araç-gereçler ve istihdam konularında olmuştur (DSÖ & DB, 2011). Bu hizmetler arasında eğitim ihtiyacı, ÖG bireylerin bağımsız yaşam becerilerini kazanabilmeleri ve toplumsal katılımın sağlanabilmesi bakımından anahtar bir rol üstlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde, refah düzeyine bağlı olarak özel eğitim hizmetleri yoğun ve nitelikli bir şekilde sunulabilirken (Vural & Yücesoy, 2003), Türkiye'nin de içinde bulunduğu diğer ülkelerde özel eğitim hizmetleri daha sınırlı bir şekilde verilebilmektedir (Besiri, 2009).

Türkiye'de ÖG birey sayısı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2021) verilerine göre 2.511.950 olmakta ve bu bireylerin 775.012'si ağır düzey olarak geçmektedir. Bu verilere göre, ÖG bireylerin

%52'si işgücüne katılabilmekte ve 425.816 ÖG çocuk özel eğitim hizmetlerinden faydalanabilmektedir (TÜİK, 2021). Özel gereksinimli çocuklar kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları kapsamında genel eğitim okullarında, özel eğitim okul ve sınıflarında, evde eğitim hizmetleri ve/veya haftada iki saat olmak üzere özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde destek özel eğitim hizmetlerinden (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018) yararlanabilmektedirler. Zorunlu eğitim çağı dışında kalan çocuklar için iseseçenekler oldukça sınırlı olup, genellikle özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden yararlanabilmektedirler. Özellikle zihinsel yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu vb. gibi yetersizlik grupları düşünüldüğünde, yaşamları boyunca eğitim desteğine ihtiyaç duyan ÖG bireyler için sunulan eğitim desteği hem nitelik hem de niceliksel olarak yetersiz kalmaktadır (Mengi, 2020). Bu durum ÖG çocuğu olan ailelerin kendi maddi imkanları doğrultusunda ek özel eğitim hizmetlerinden yararlanmalarını zorunlu kılmaktadır. Ne var ki ÖG olma durumuyla yoksulluk arasında bir ilişki bulunmakta ve ÖG bireylerin bulunduğu aileler yoksul olabilmektedirler (Igei, 2017; Erbil Erdugan, 2010). Dolayısıyla konuşma terapisi, fizyoterapi, ergoterapi vb. gibi özel eğitim destek hizmetlerinden yararlanabilmeleri için gerekli olan ek maliyetleri karşılamaları olası görünmemektedir (Ak, 2019).

Türkiye'de yoksulluk bağlamında ÖG bireyler ve ailelerine yönelik yapılmış olan sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılabilmektedir. Bu çalışmaların, özel eğitim hizmetleri ve diğer destekler konusundaki bulguları incelendiğinde birbirlerine benzer sorunları vurguladıkları görülmektedir. Buna göre, Besiri (2009) ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik durumları ile ÖG bireylerin yoksullukları ve eğitim olanaklarına ulaşmaları arasında negatif bir ilişki olduğunu araştırma bulguları ile ortaya koymaktadır. Erbil Erdugan'ın (2010) yaptığı çalışmada, ÖG bireylerin yoksulluk nedeniyle eğitim hizmetlerinden sınırlı bir şekilde yararlandıkları ifade edilmektedir. Benzer şekilde, Işıkhani (2005), ÖG bir çocuğa sahip olmanın aileler için bakım ve eğitim gibi ek maliyetlere neden olduğunu, bunları karşılamakta aile bütçesinin yetersiz kaldığını ve bu ailelerin genellikle yoksul olduklarını belirtmiştir. Gültekin & Sezer'in (2017), Köyceğiz, Ortaca, Dalaman ve Fethiye ilçelerinde bakım ücreti alan ailelerle yapmış oldukları saha çalışmasının sonuçlarına dayanarak, özellikle eğitim imkânlarına ulaşamama, sosyal dışlanma ve ayrımcılığa uğrama durumlarının ÖG olma ve yoksullukla ilintili olduğu belirtilmektedir. Ak (2019) ise, yürütmüş olduğu çalışmada yoksul ÖG bireylerin eğitim hizmetlerine erişmede sorun yaşadıklarını vurgulamaktadır.

Özel eğitim hizmetlerine erişim ve bu hizmetlerin nasıl sunulduğu bir sorun olmakla birlikte özel eğitim süreçlerini olumsuz etkileyen farklı faktörler ve bu faktörlerin yarattığı başka sorunlar da bulunmaktadır. Örneğin; yoksulluk, beslenme yetersizliğine, dolayısıyla çeşitli beceri alanlarında çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkilemekte ve yoksul aile çocuklarında çevresel nedenlere bağlı olarak dikkat eksikliği, hiperaktivite, öğrenme güçlüğü, duygu durum bozuklukları gibi fiziksel ve zihinsel yetersizlik görülme riski artabilmektedir (Akıllı & Dirikoç, 2017; Harley, 2021; Konuk Şener & Ocakçı, 2014). Bunun yanı sıra toplumsal ve ekonomik alanda çıkan her sorun başta ÖG bireyler ve yoksullar olmak üzere tüm dezavantajlı grupları daha fazla etkilemektedir (Harley, 2021). ÖG çocuk aileleri, erişim, nitelikli özel eğitim hizmetlerinden yararlanma, sosyal destek vb. gibi çeşitli konularda sorunlar yaşamaktadırlar (Karadağ, 2014; Yarımadağ & Erciyes, 2021; Yazar, 2021; Yazıcı & Durmuşoğlu, 2017). Yoksulluk bu sorunları daha çeşitlendirmekte ve derin bir hale getirebilmektedir (Erbil Erdugan, 2010; Işıkhani, 2005). Güncel sorunların ve olası etkilerinin ortaya konması çözüm üretilebilmesi için bir adım olabilecektir. Dolayısıyla konuya ilişkin özellikle güncel araştırmaların sayısının oldukça sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda daha fazla araştırmacının Türkiye'de var olan durumu ortaya koymak adına çalışma yapması gerektiği düşünülmektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın temel amacı, ÖG çocuğa sahip olan ailelerin deneyim ve görüşlerine dayanarak, Muğla ilinde kent

yoksulluğunun profilini ortaya koymak ve deneyimledikleri yoksulluğun özel eğitime yansımalarını irdelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. ÖG çocuğu olan ailelerin genel yaşama ilişkin deneyim ve görüşleri nelerdir?
2. ÖG çocuğu olan ailelerin çocuklarının okul yaşamına ilişkin deneyim ve görüşleri nelerdir?
3. ÖG çocuğu olan ailelerin çocuklarının serbest zamanlarına ilişkin deneyim ve görüşleri nelerdir?
4. ÖG çocuğu olan ailelerin Covid-19 küresel salgını sürecine ilişkin deneyim ve görüşleri nelerdir?
5. ÖG çocuğu olan ailelerin iyi oluş durumlarına ilişkin deneyim ve görüşleri nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, ÖG çocuğu olan yoksul ailelerin görüş ve deneyimlerinin belirlenebilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan ve kişilerin belirli durumlara özgü deneyimlerini, algılarını, bakış açılarını ve görüşlerini ortaya koymaya (Heigham & Croker, 2009; Merriam, 1997; Yıldırım & Şimşek, 2008) imkân veren fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır.

2.2. Katılımcılar

Katılımcıların belirlenmesi sürecinde, araştırmanın iki farklı aşaması için amaçlı örneklem ve kartopu örneklem olmak üzere iki farklı örneklem alma tekniği kullanılmıştır. İlk aşamada, amaçlı örneklem ile kent yoksulluğunun yoğun gözlemlendiği mahallelerde yaşayan ve ÖG çocuğu olan aileler belirlenmiştir. Araştırma kapsamına giren katılımcılara ulaşmanın zorluğundan kaynaklı olarak da ikinci aşamada kartopu örneklem alma tekniği de kullanılmıştır.

Kent yoksulluğu profil çalışmasında anket uygulanan 207 haneden 32'si hanede fiziksel ya da zihinsel engelli birey olduğunu belirtmiştir. Sonrasında bu ailelerden gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden üç aile (A5, A7 ve A8) ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Sonrasındaki katılımcıların araştırma kapsamında görüşmeyi kabul etmelerinde halihazırda görüşme yapılmış olan ailelerin temas kurması ve yönlendirmesi önem taşımaktadır. Benzer şekilde Zihinsel Engelliler Derneği'nin yönlendirmesi de katılımcı sayısının artmasına katkı sağlamıştır. Ailelere ulaşmada fiziksel bir zorluktan çok sosyal ve psikolojik süreçlerin işin içine dahil olduğu görülmüştür. Özel gereksinimli bireylerin olduğu aileler toplumsal bağlamda dışlayıcı tutum, sosyal kabulün sınırlı olması, istismar ve şiddet gibi bariyerlerle karşı karşıya olduklarından ve özel gereksinimli olma durumu bazen bir "yük" ve "utanılacak bir şey" olarak görülebildiğinden dolayı (African Union of the Blind, 2007) bu ailelerle görüşme yapmak, onlardan veri toplamak bu bariyerlerin ortadan kalktığı bir sosyal çevredeki aracı sayesinde daha kolay olmuştur. Sonuç olarak araştırma kapsamında alınan örneklem, öncelikle projenin saha araştırma sürecinde tespit edilen aileler, bu ailelerin tanıdığı diğer ÖG bireyi olan aileler ve yine Zihinsel Engelliler Derneği'nin yönlendirmesiyle ulaşılan aileler olmuştur.

Bu çalışma, "Yoksulluğun Yeni Yüzü: Kent Yoksulluğunun Eğitime Yansımalarına İlişkin Bir Eylem Araştırması" isimli "TÜBİTAK 1001" projesi kapsamında yürütülmüştür. Katılımcıların belirlenmesi sürecinde öncelikle projenin yürütüleceği mahalleler ve olası katılımcılar sosyal yardım alma durumuna göre belirlenmiştir. Bu süreçte, kaymakamlık, belediye, muhtarlık, vakıf ve derneklerle görüşmeler yapılmıştır. Bu kurumlar tarafından birey ve hanelere yapılan yardımlara ulaşılmış ve Menteşe ilçesinde yoksulluk yoğunluğuna ilişkin hesaplama yapılmıştır. Yapılan hesaplama sonrasında yoksulluk profili araştırması için Hacırüstem ve Balıbey mahalleleri belirlenmiştir. İlk aşamada belirlenen mahallelerde,

kent yoksulluğu profilinin ortaya konabilmesi için hanelere gidilerek anketler yoluyla 207 haneden veri toplanmıştır. Hane halkından genel yaşam koşulları, barınma, beslenme, ısınma, altyapı, hanede ÖG birey olma, çalışma ve sigortalı olma durumlarına ilişkin bilgi alınmıştır. Ulaşılan veriler analiz edilerek yoksulluk profili ortaya konmuştur. Ayrıca bu hanelerde ÖG çocuğu olan aileler de tespit edilmiştir. Bu çalışma için katılımcı kriterleri; (a) gelir düzeyinin yoksulluk sınırında olması, (b) yardım alma durumu ve (c) hanede ÖG çocuğun olması şeklinde belirlenmiştir. İlk aşamada toplamda üç aile ile görüşülmüş ardından bu ailelerin yönlendirdiği diğer ailelerle de (iki aile) bağlantı kurulmuştur. Bunun yanı sıra ilk aşamada ulaşılamamış aileler olabilme ihtimaline karşı ilgili derneklerle de bağlantıya geçilmiştir. Dernek aracılığıyla üç aileye daha ulaşılmıştır.

İkinci aşamada, belirlenen ailelerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sekiz aileden toplam 12 ebeveyn (8 anne-4 baba) ile gönüllülük esasına dayalı olarak katılımcıların yazılı ve sözlü izinleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu ailelerde farklı gereksinimlere sahip toplam 10 çocuk bulunmaktadır. Katılımcı grubuna, tanı almış ÖG çocuğu olan ailelerin yanı sıra risk grubunda çocuğu olan aileler de dahil edilmiştir. Katılımcılara ve ÖG çocuklarına ilişkin bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2'de sunulmaktadır. Kodlar, görüşülen aileler ve ebeveynlerin ayırt edilebilmesi için A1E1 şeklinde verilmiştir. Burada "A" aile, "E" ise ebeveyn anlamına gelmektedir.

Tablo 1 Katılımcı Ebeveynlere İlişkin Bilgiler

No	Kod	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı	Muğla'da Yaşama Süresi	Meslek / İş Durumu ¹	Sosyal Güvence	Gelir Kaynağı
1	A1E1	47	K	Ön Lisans (İşletme)	Bekar	1	47 yıl	Çalışmıyor	Babasından SSK	Nafaka ve evde bakım parası
2	A2E1	37	K	Lise	Bekar	5	29 yıl	Çalışmıyor	Babasından SSK	Sosyal yardımlar
3	A3E1	51	K	İlkokul	Bekar	3	17 yıl	Çalışmıyor	Babasından SSK	Babasından emekli aylığı ve evde bakım parası
4	A4E1	47	K	İlkokul	Evli	5	31 yıl	Çalışmıyor	Eşinden SSK	Çocuklarla eşin geçici ücretleri ve evde bakım parası
5	A5E1	32	K	İlkokul	Evli	2	10 yıl	Çalışmıyor	Eşinden SSK	Eşinin maaşı
6	A5E2	38	E	İlkokul	Evli	2	10 yıl	Hasta bakıcı / Çalışıyor	SSK	Kendi maaşı
7	A6E1	52	K	İlkokul	Evli	1	33 yıl	Çalışmıyor	Yok	Eşin geçici ücretleri, aile desteği ve evde bakım parası
8	A6E2	58	E	Ortaokul terk	Evli	1	58 yıl	Balıkçı / Düzenli çalışmıyor	Yok	Geçici işler, aile desteği ve evde bakım parası
9	A7E1	32	K	Lise	Evli	1	22 yıl	Çalışmıyor	Eşinden SSK	Eşinin maaşı
10	A7E2	32	E	Ön lisans	Evli	1	32 yıl	İşçi / Çalışıyor	SSK	Kendi maaşı
11	A8E1	30	K	İlkokul terk	Evli	2	15 yıl	Çalışmıyor	Yok	Yok
12	A8E2	35	E	Üniversite terk	Evli	2	20 yıl	İnşaat / Çalışmıyor	Yok	Yok

¹ Sadece "çalışmıyor" görünen kadınlar ücretsiz ev işçisidir.

Tablo 2 Çocuklara İlişkin Bilgiler

No	Aile Kodu	Cinsiyet	Yaş	Tanı	Özel Eğitim Hizmeti Alma Durumu
1	A1	E	23	OSB +SP	Halk eğitimden serbest zaman becerileri eğitimi ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
2	A2	E	15	ZY + DEHB	Bakım merkezi (Başka şehirde, yatılı)
3	A2	K	20	ZY	Halk eğitimden serbest zaman becerileri eğitimi ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
4	A3	E	22	OSB	Halk eğitimden serbest zaman becerileri eğitimi
5	A3	E	10	OSB	Özel eğitim sınıfı
6	A4	K	27	ZY+ SP	Halk eğitimden serbest zaman becerileri eğitimi
7	A5	E	10	GY	Özel eğitim sınıfı
8	A6	E	27	OSB	Halk eğitimden serbest zaman becerileri eğitimi ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
9	A7	K	7	DEHB (Risk grubu)	Almıyor
10	A8	K	3	GG	Almıyor

Not. OSB; Otizm Spektrum Bozukluğu, SP; Serebral Palsi, ZY; Zihinsel yetersizlik, GY; Görme yetersizliği, DEHB; Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, GG; Gelişimsel Gerilik

2.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada, katılımcıların görüş ve deneyimleri hakkında derinlemesine bilgiye ulaşabilmek ve araştırmacının esnek hareket edebilmesini sağlaması bakımından (Glesne, 2013) yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ve saha notları tutma kullanılmıştır. Bu amaçla tüm araştırmacıların katkılarıyla bir soru havuzu hazırlanmıştır. Sorular önceki araştırmaların incelenmesine, uzmanlık alan bilgilerine ve veri toplama sürecinin ilk aşamasına dair araştırmacıların deneyimlerine dayalı olarak oluşturulmuştur. Görüşme sorularına son halini vermek için araştırmacılar bir araya gelerek tartışmışlar, bazı soruların çıkarılması, bazı soruların eklenmesi, bazı soruların ise düzenlenmesi konusunda fikir birliğine varmışlardır. Görüşme soruları bir ekip tarafından hazırlanmış olduğu için ayrıca uzman görüşü alınmasına gerek duyulmamıştır. Buna göre; katılımcı öyküsü, temel gereksinimler, okul hayatı, serbest zaman, küresel salgın ve iyi oluş temel başlıkları altında toplam 22 açık uçlu soru hazırlanmıştır.

Görüşmelerin yapılabilmesi için araştırmacılar tarafından katılımcılar telefonla aranarak randevu alınmıştır. Görüşmelerden yedisi katılımcıların evlerinde, biri ise Muğla Zihin Engelliler Derneği'nde yapılmıştır. Tüm araştırmacılar görüşmelerde görev almışlardır. Yapılan planlama doğrultusunda görüşmeler iki ve/veya üç araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılarından biri görüşmeyi yaparken diğer araştırmacılar saha notları almıştır. Görüşmeler katılımcıların izni doğrultusunda kayıt (ses) altına alınmıştır. Ses kayıtlarının dökümü ve saha notları birlikte değerlendirilmiştir. Buna göre en kısa görüşme 19 dakika ve en uzun görüşme 92 dakika olmak üzere toplam 554 dakika olmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analiz edilmesinde içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. Analiz sürecinde öncelikle görüşmeler yoluyla elde edilmiş olan ses kayıtları yazıya aktarılmıştır. Her bir katılımcı için ayrı bir dosya açılmış ve aktarılan yazılar toplam 202 sayfa olmuştur. Bu araştırmada görüşmeler esnasında araştırmacıların tuttuğu saha notları, görüşmelere ilişkin okumalarla birlikte değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde öncelikle kodlar belirlenmiştir. Kodlama yapılırken tekrarlayan kelimeler veya cümleler belirlenerek isimlendirilmiştir. Ardından kodlamalara bağlı olarak kategoriler ve temalar bulunmuştur. Bu süreçte birbiriyle ilişkili olan kodlar bir araya getirilmiş ve ortak özellikleri göz önünde bulundurularak kategoriler belirlenmiştir. Daha sonra kategorilerin ortak özelliklerine göre temalar

belirlenmiştir. Her bir aşamada veriler tekrar tekrar okunmuş ve ulaşılan kod, kategori ve temalar sistematik bir şekilde düzenlenerek yorumlanmıştır. Verilerin analizi sürecinde bir araştırmacı bağımsız bir şekilde kod, kategori ve temalara ilişkin çalışma yapmış ve sonrasında diğer araştırmacılarla birlikte konuya ilişkin tartışarak karşılıklı tam uyumla kod, kategori ve temalara son hali verilmiştir. Buna göre, başlangıçta 123 kod, 44 kategori, 10 tema belirlenmişken; son evrede 119 kod, 41 kategori, 6 tema olması konusunda fikir birliğine varılmıştır.

2.5. Geçerlik, Güvenirlik ve Etik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanabilmesi için nitel araştırmaların kendine has yapısı dikkate alınarak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla ilk olarak bulguların sunumunda, katılımcıların görüş ve deneyimlerine yönelik doğrudan alıntılar yapılması ve sürecin ayrıntılı betimlenmesi, saha notları ile desteklenmesi ve katılımcı profiline ilişkin detaylı bilgilerin sunulması yoluyla aktarılabilirliğin sağlanmasına çalışılmıştır. Katılımcı teyidine başvurularak araştırmanın inandırıcılığının sağlanması yoluna gidilmiştir. Bunun için dört ebeveyne, kendileri ile yapılmış olan görüşmenin dökümleri okutularak, kendilerine ait ifadeler olduğu ve doğru yazıya aktarıldığı konusunda onayları alınmıştır.

Araştırmada “teyit edilebilirlik” için “teyit incelemesine” başka bir deyişle “değerlendiriciler arası güvenirlilik” değerlendirilmiştir. Bu konuda eğitim alanında yüksek lisans yapan bir uzman destek sağlamıştır. Bu süreçte araştırmacı ve uzman dört görüşmeye ilişkin dökümler üzerinde çalışmışlar, “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” sayılarak teyit edilebilirliği hesaplamak için Miles ve Huberman’ın (1994) “[Görüş birliği/Görüş birliği + Görüş ayrılığı] x 100” formülünden yararlanılmıştır. Sonuçta teyit edilebilirliğin, % 50 ile % 100 arasında değiştiği, teyit edilebilirlik ortalamasının ise % 88.5 olduğu görülmüştür.

Bu araştırma Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan 13.11.2020 tarih protokol 200232 ve 41 karar sayısı ile alınan onay kapsamında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öncelikle görüşme soruları oluşturulurken katılımcıların etiketlenmesini engellemek adına kent yoksulluğu ve ÖG olmayı bir arada deneyimleyen aileler ile ön görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler araştırma verilerinin toplanmasına aracılık eden görüşme sorularının geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Veri toplama sürecinde ilk olarak araştırmacılar katılımcılara kendilerini tanıtmışlardır. Ardından araştırmanın amacı, kapsamı, görüşmenin konusu, yapılan görüşmenin kayıt altına alınacağı ve alınan kayıtların araştırmacılar dışındaki şahıslarla paylaşılmayacağı bilgisi verilmiştir. Ayrıca, araştırmadan istedikleri zaman çekilebilecekleri, herhangi bir yükümlülükleri olmadığı bilgisi de aktarıldıktan sonra yazılı onamları alınmıştır. Bunların yanı sıra görüşme sırasında katılımcıların kimliklerinin ortaya çıkmasına neden olabilecek soruları yöneltmekten kaçınılmıştır. Bu tür bilgiler verilmiş olsa bile makalede yer verilmemiştir. Bilimsel etik kuralları gereğince katılımcılar için kod isimler kullanılmıştır.

3. Bulgular

Bu çalışmada, ÖG çocuğu olan kent yoksulu ailelerin deneyim ve görüşlerinden yola çıkarak Muğla ilinde kent yoksulluğunun profili ve özel eğitime yansımaları ortaya konmaya çalışılmıştır. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilen veriler analiz edilerek ulaşılan bulgular; genel yaşam, sosyal destek ve alınan yardımlar, okul hayatı/özel eğitim hizmetleri, serbest zaman, pandemi dönemi ve iyi oluşa ilişkin deneyim ve görüşler temaları altında sunulmaktadır.

3.1. Genel Yaşama İlişkin Görüş ve Deneyimler

Genel yaşam teması altında katılımcıların Muğla kent merkezinde yaşama nedenleri, kent imkanlarının sunduğu olanaklardan yararlanabilme durumları, temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik deneyimleri ve yaşadıkları bölgeye dair görüşleri aktarılmaktadır. Bu bağlamda katılımcılara çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilki katılımcıların göç nedenlerini belirlemeye yönelik olmuştur. Buna göre katılımcılardan ikisi dışında tümünün başka bir şehirden veya Muğla'nın köylerinden göç ettikleri belirlenmiştir. Katılımcılar genellikle yaşadıkları yerde iş imkanlarının sınırlılığı gibi ekonomik nedenlerle, Muğla'ya göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra evlilik ve eğitim olanaklarına erişim de belirtilen diğer nedenler arasındadır. Katılımcılardan A5K1, göç hikayesini *"10 yıl oldu, Ş... köyünden. Hayvancılık yapıyordum 2-3 yıl yaptım. İş yok. Olmadı sonra kömür işi yaptım. Evlendik buraya geldik 2 yıl burada çalıştım, sigortam bile yatmamış. Sonra işi bıraktım ...'e girdim."* sözleriyle aktarmıştır.

Muğla'nın olumlu ve olumsuz yönlerine dair katılımcıların görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan görüşmelerde katılımcılar, Muğla'nın güzelliklerinin yanı sıra olumsuz özellikleri için yoğun olarak, iş alanlarının sınırlı ve pahalı bir şehir olmasını dile getirmişlerdir. Konuya ilişkin A2K1: *"Muğla'da yaşamak zor. Kiralar yüksek ve çok pahalı bir şehir. Muğla'da yaşamak çok güzel, hani evin olur, gelirin olur... Gerçekten Muğla'da yaşamak iyi ulaşım açısından iyi ancak bizim gibi dar gelirli zorlanıyor."* demiştir. Ayrıca Muğla'nın olumsuz özellikleri arasında, ÖG çocuğu olan aileler için ulaşım zorluğu ve özel eğitim hizmetlerine sınırlı erişim konuları vurgulanmıştır. A3K1, *"Tabi bazı ulaşım şeyleri engelli çocukları olan bireyler olarak bizlere uzak oldu."* derken, A1K1 deneyim ve görüşlerini şu sözlerle açıklamıştır:

... her yere ulaşamıyorsunuz burada, oğlumun spor yapması için iyi spor merkezlerinin olması gerekiyor. Burada ulaşamıyorum öyle yerlere. Ulaşabilmeniz bile her şey o kadar para ki... bu benim yetişebileceğim bir şey değil ve eğitimi spor hocalarına ihtiyacımız var. Otizmi bilen, deneyimli... (A1K1)

Özetle, katılımcı görüşlerine bakıldığında, katılımcıların genellikle iş imkanlarına ve eğitim olanaklarına erişebilmek için Muğla'ya göç ettikleri görülmektedir. Ancak yine katılımcılar tarafından iş imkanlarının kısıtlılığı ve pahalılık, Muğla'ya dair olumsuzluklar arasında yoğun olarak ifade edilmektedir. Buradan hareketle, katılımcıların göç sonucunda beklentilerinin yeterince karşılanmadığı söylenebilir. Bunun yanı sıra ÖG bir çocuğa sahip olduğunda bu olumsuzluklara ulaşım ve nitelikli özel eğitim hizmetlerine erişim gücüğü de eklenmektedir. Tüm bu olumsuzlukların temelinde maddi imkanların yetersiz olması başka bir deyişle yoksulluğun yer aldığı görülmektedir.

Katılımcıların Muğla'ya dair genel görüşlerinin yanı sıra yaşadıkları bölge konusunda da görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmanın gerçekleştiği bölge yoğun olarak yoksul ailelerin yaşadığı mahallelerdir. Bu mahalleler, yamaca kurulmuş bahçeli evler ve çok dar sokaklardan oluşan kentsel SİT alanı içinde yer alan Muğla'nın eski yerleşim yeridir. Katılımcıların çoğunluğu yaşadıkları bölge hakkında görüşleri sorulduğunda komşuluk ilişkileri bağlamında fikir bildirmişlerdir. Katılımcıların komşuluk ilişkilerine dair hem olumlu hem de olumsuz deneyimlere sahip oldukları görülmüştür. A1K1 görüşmenin bir bölümünde, *"...geçmişten gelen dostluk hala devam ediyor. Mesela olumsuz şeylerde. Oğlumun nöbetlerinde, öfke krizlerinde bütün mahalle hep birlikte olmaya, sorunu çözmeye çalışıyoruz. Öyle bir güzellik var."* derken aynı katılımcı başka bir bölümde, *"Kimse yardım etmiyor. Tek başıma (merdivenden) çıkaramıyorum. Artık güçlü değilim. Ama biri de olsun istiyorum"* sözlerini kullanmıştır. Katılımcılar ayrıca yaşadıkları bölgenin ÖG olan çocuk açısından rahatlığına dikkat çekmişlerdir. A4K1,

“Bizim gibi aileler genelde müstakil evleri tercih eder. Böyle çok mutluyuz. Katlarda biz yapamayız. Bize uygun yaşam alanları oluşturulması lazım” demiştir.

Katılımcıların bir kısmı yaşadıkları bölgede, aynı köyden veya şehirden göç etmiş komşu veya akrabalar ile komşu olmaktadır. Bu durum geçmişten gelen bağların ve ilişkilerin sürdürülmesine neden olmaktadır. Bu nedenle ÖG çocuğun bakımı konusunda zaman zaman destek alabilmekte ve daha az dışlanma yaşayabilmektedirler. Katılımcı görüşlerinden yola çıkarak bu durumun, bağımsız yaşam alanları sunan müstakil evlerde yaşamakla da ilişkili olduğu düşünülmektedir. Apartman yaşamında ÖG çocukların öfke nöbetleri veya gürültü yapmaları komşular tarafından hoş karşılanmayabilmekte; ancak müstakil evlerde bu durum bir sorun olmayabilmektedir.

Katılımcılara başka bir yerde yaşamayı isteyip istemedikleri sorulmuş ve biri dışında tüm katılımcılar bunu istediklerini bildirmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu başka bir mahallede yaşamak isterken; bazıları da başka bir şehirde/köyde yaşamak istediklerini ifade etmişlerdir. Bu duruma yoğun olarak iş olanakları ve ekonomik nedenler gerekçe gösterilmiştir. A4K1, *“... çocuklarımız için maalesef iş yok. Çocuk şu anda işsiz. Dört senedir işlerini de kaybetti güvenini de. Büyük şehirde belki olabilirdi ama bilmiyorum. Pazara, hastaneye araçsız giderim burada, onun avantajı vardır belki ama iş yok.”* demiştir. Ayrıca katılımcılar, ÖG çocuğun rahat yaşaması, ulaşım kolaylığı, kendi ailelerine yakın olma ve özel eğitim hizmetlerine erişebilme gerekçelerini bildirmişlerdir. A1K1, *“...’in düzenli spor yapabileceği bir yerde olmak istiyorum, bir Ankara, İstanbul ... Muğla zor bir şehir. Oralarda imkanlar (özel eğitim) çok fazla.”* sözleriyle görüşünü bildirmiştir. Muğla içinde tercih ettikleri mahalleler ise genellikle sosyo-ekonomik olarak yüksek gelir grubunun yaşadığı bölgeler olmuştur. A5K1, *“... param olsa Muğla’nın daha güzel yerinden ev alırdım, Düğerek ve Orhaniye gibi daha iyi yerlerden ya da işe yakın bir yerden, yol parası çekmezdim...”*.

Yoğun olarak göçle Muğla’ya gelmiş olan katılımcıların çoğunun işsizlik ve yoksulluk nedenleriyle başka bir yere göç etmeyi istedikleri görülmektedir. Tercihlerinde iş bulma olasılığının yüksek olduğunu düşündükleri büyük şehirler yer almaktadır. Bunun yanı sıra ÖG olan çocuklarının yaşam kalitesini arttırma ve nitelikli özel eğitim hizmetlerine erişebilmesi için de başka yerlerde yaşamayı istemektedirler. Yapılan görüşmelerden yola çıkarak ailelerinin yakınında yaşamak isteyen katılımcıların hem bakım desteği hem de sosyal destek alma ihtiyacından bu tercihleri yaptıkları söylenebilir.

Katılımcıların genel yaşamlarına dair son olarak beslenme, giyinme, ısınma vb. gibi ihtiyaçlarını karşılama durumları hakkında deneyimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla görüşmeler sırasında katılımcılara elektrik, su ve internet gibi faturalarını ödeyebilmeye yönelik soru sorulmuş ve tüm katılımcılar öncelikli gereksinim olması nedeniyle zamanında ödemeye çalıştıklarını ancak zaman zaman ödemeleri geciktirmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak A2K1: *“... elektrikle su faturası benim sıkıntılı geliyor. Tabi, taksit yaptırıyorum, ödeyene kadar sıkıntı yaşıyorum. Yani her şey arka arkaya geliyor. Kestirdim mi (?) 1-2 sefer kestirdim.”* sözlerini kullanmıştır.

Katılımcılara ayrıca gıda, giysi vb. gibi temel ihtiyaçlarını nereden karşıladıklarına ilişkin sorular yöneltilmiş ve tüm katılımcılar maddi nedenlerden dolayı yoğun olarak pazar, küçük zincir marketler, mahalle esnafı ve köyden temin ettiklerini; AVM ve büyük marketleri, genellikle tercih etmediklerini ifade etmişlerdir. A6K1: *“Pazardan alıyoruz. Mesela, eşim çalıştığı zaman çok daha rahat oluyoruz ama çalışmadığı zaman gerçekten çok sıkıntı çekiyoruz. Zeytinimiz, yağımız, konservemiz falan köyden geliyor olduğu vakit...”*, A3K1: *“Alışveriş ihtiyaçlarımızı, burada bakkalımız var, perşembe günü pazarımız var, Tabi derler ya ayağını yorganına göre uzat, o şekilde idare ediyoruz.”* ve A5K1: *“Perşembe pazarından. Başkası bizi aşıyor... Bazen gezmeye giderim, (AVM) bakarım ama kesinlikle para verip aldığım olmadı. Pahalılıktan dolayı. Bütçemize uymadığı için...”* sözleriyle aktarmışlardır.

Sonuç olarak, katılımcılar temel ihtiyaçlarını, pazar, bakkal ve küçük marketlerden karşılamaktadırlar. Ayrıca köyde yaşayan aile veya akrabalarından da destek almaktadırlar. Kent yaşamının neredeyse bir parçası haline gelen AVM veya büyük marketleri, maddi imkansızlıklar nedeniyle tercih edemedikleri görülmektedir. Kent yaşamının sağladığı olanaklardan yararlanılmadığına ilişkin bu bulguların, katılımcılar açısından kent yoksulluğunu görünür hale getirdiği söylenebilir.

3.2. Sosyal Destek ve Alınan Yardımlara İlişkin Görüş ve Deneyimler

Bu tema altında katılımcıların, ailede ÖG bir çocuk olduğunda sosyal destek alma durumları ve refah düzeylerini arttırmaya yönelik aldıkları maddi ve nakdi yardımlara ilişkin görüş ve deneyimlerine yer verilmektedir. Bu amaçla katılımcılara sosyal destek almaya gereksinim duyabilecekleri durumları ortaya çıkarabilecek sorular yöneltilmiştir. Katılımcılar paylaştıkları deneyimlerinde, ÖG bir çocuğa sahip oldukları için sıklıkla toplumun olumsuz tutumları, bakışları ve dışlanma durumuyla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin A2K1 deneyimlerini aşağıdaki sözlerle aktarmıştır:

Girdiğim evlerde sorun yaşadım... gittiğim evlerde 'bu çocuk niye böyle, ne bağıyor bu çocuk?' yani çocukları oynatmıyorlardı. 'Çocuk engelli, bu sizi döver' diye çocuklarını çektiklerini gördüm... Bir şeyler anlatmaya çalıştım onlara. Kendi, komşudan dayak yedim. Biz insan olarak özel çocuklarımızın diğer çocuklardan ayrı olmasını istemeyiz. ... Bu çocuklara bu şekilde bakılmasını istemiyorum ben... (A2K1)

Katılımcılar yaşadıkları olumsuz durumlarla baş edebilmek için ailelerinden sosyal destek aldıklarından bahsetmişlerdir. Katılımcıların bir kısmının ise ÖG çocuğu olan ailelerin kurduğu bir dernekten sosyal destek aldıkları belirlenmiştir. Konuya ilişkin olarak A1K1, "Ailem tarafından destek gördüm. Babaanne ve halası da oğlumu çok sahiplendi ki hala çok sahiplenirler" ve A3K1, "Allah razı olsun dernek başkanımızdan, onu çok seviyoruz. Bir sıkıntımız olsa başkanım derim şöyle, yardımcı olmaya çalışır. Yol gösterir her zaman." sözleriyle görüşlerini bildirmişlerdir.

Sözün özü, katılımcıların ÖG çocuğa sahip olmaları nedeniyle olumsuz tutum ve dışlanmaya maruz kaldıkları belirlenmiştir. Hem özel gereksinimli hem de yoksul olmanın dışlanma ve ötekileştirilmeye neden olduğu bilinmektedir (Erbil Erdugan, 2010). Bu durumla baş edebilmede en çok ailelerinden veya üye oldukları dernekten sosyal destek alabildikleri görülmektedir.

Katılımcılara, ekonomik olarak destek alma durumlarına ilişkin sorular yöneltilmiş ve tüm katılımcılar aile, kurum ve/veya kişilerden yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar bu yardımların, parasal destekler, kömür, giysi ve gıda yardımları ve engelli bakım aylığı olduğunu söylemişlerdir. Tüm katılımcılar yardım aldıkları için olumsuz duygular hissettiklerini ifade etmişlerdir. A2K1, "Sosyal hizmetlerden alıyorum, çocuğuma maaş bağlandı. Sosyal yardımlaşmadan alıyoruz. O da üç ayda bir yatan bir para oluyor. Büyükşehir'den alıyorum, hep yatırıyorlar..." sözleriyle deneyimlerini paylaşmışlardır.

Görüşmeler esnasında katılımcılar, ÖG olan çocukları için çeşitli masraflar yapmak durumunda kaldıklarını ve bu durumun aile bütçesine ek bir yük getirdiğini aktarmışlardır. A4K1, "Çok çektik yani bu çocuklarla. Şu an rahatız. Artık evde bakımdan ötürü iyi kötü geçiniyoruz.", A1K1: "...neyimiz varsa verdik, gittik. Ondan sonra altınları bozdurup gittik, kredi çekip gittik. Özel eğitim maalesef pahalı bir şey..." ve A5K1: "Buraya geldik, köyde yardım vb. almazdım. Kendi etimiz sütümüz unumuz her şeyimiz kendimizindi. Çocuktan dolayı epey sıkıntılar oldu. Kendim kredi çektim. Olmadı. Borç aldık kayınpederden. Sağ olsun muhtarımız çocuktan dolayı otobüs paralarını geri almamızı sağladı..."

Katılımcıların tamamı maddi destek ve yardım aldıklarını dile getirmişlerdir. Alınan destekler arasında yoğun olarak engelli bakım aylığı belirtilmiştir. Bu aylık, aile bütçesine katkı sağlayarak refah düzeyinin artmasına yardımcı olmaktadır. Ancak, ÖG bir çocuğa sahip olmanın getirdiği ek masraflar da aile bütçesi üzerindeki yükü arttırmaktadır. Her ne kadar destek alınmış olsalar bile bu durumun yoksulluğun derinleşmesinin nedenlerinden biri olduğu söylenebilir.

3.3. Okul Hayatı/Özel Eğitim Hizmetlerine İlişkin Görüş ve Deneyimler

Bu tema altında ÖG olan çocukların tanı süreci, yerleştirme, okul memnuniyetleri, okul yönetimi ve öğretmen tutumları, aile katılımı, okuldan ve aileden beklenti, okul ihtiyaçları, ek özel eğitim hizmetlerinden yararlanma ve çocukların bağımsız yaşama olasılıklarına eğitimin katkısına ilişkin ailelerin görüş ve deneyimlerine ait bulgulara yer verilmektedir. Görüşmeler esnasında katılımcılar okul hayatı/özel eğitim hizmetlerine ilişkin olarak öncelikle tanı sürecine yönelik deneyimlerini aktarmışlardır. Katılımcı ailelerin çocuklarının ÖG olma durumlarını fark etmeleri ve tanı sürecine geçişleri genellikle çocuklarının motor, dil ve iletişim becerileri alanlarında yetersizlik göstermeleri ve/veya sağlık sorunlarının ortaya çıkışı ile olmuştur. Bunun yanı sıra aşırı hareketli olma ve dikkat dağınıklığı da belirtilen nedenler arasında gösterilmiştir. Örneğin; A1K1: *“Hamileliğim çok stresliydi, eşimle birlikte babasının iş yerinde çalışıyorduk. Bir anlaşmazlık oldu, ayrılmak zorunda kaldık... Resmen böyle aç kaldık. Stresli zamanlarda hamilelik... İlk zamanlarda çok anlamadık. Başını tutamaması falan oturması geç oldu... sonuçta da otizmlili çocuk oldu.”*

Yapılan görüşmelerde ailelerin tanı süreçlerine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve/veya sınırlı maddi imkanlar nedeniyle tanı sürecinin başlamadığı veya uzadığı önemli bir bulgu olmuştur. Örneğin A8K1 deneyimlerini aşağıdaki sözlerle aktarmıştır:

... çocuk hastanesine falan götürün dediler. Ona da gidemedik. Böyle çocuklar için özel bir hastane varmış. Zor tabii ki. Bir de arabamız yok. O yüzden de gidemedik. Bakalım, şimdi bu ilaçları kullanıyoruz. İnşallah iyi gelir de gerek kalmaz gitmemize. Yine de elimize para falan geçerse araba alırsak götürmeyi düşünüyoruz yani...(A8K1).

Araştırmanın bu bulgusu, yoksulluğun sağlık hizmetlerine erişimde önemli bir engel olduğuna ve bu durumun ÖG’li olmaya yol açabildiğine işaret etmektedir. Aynı zamanda yoksulluğun tanı süreçlerinde de aksamaya yol açabildiği söylenebilir.

Tanı sürecinin ardından katılımcılar okul yerleştirmelerine ilişkin deneyimlerini paylaşmışlardır. Buna göre bazı aileler ÖG olan çocukları için özel eğitim okul ve sınıflarını tercih ettiklerini ifade ederken; diğerleri kaynaştırma eğitimi istediklerini ama çeşitli nedenlerle mümkün olmadığını veya herhangi bir talepleri olmadan özel eğitim okul veya sınıflarına yerleştirildiklerini aktarmışlardır. Görüşmeler yapılırken bazı ailelerin ÖG olan çocukların eğitim haklarına, kaynaştırma ve özel eğitim hizmetlerine ilişkin sınırlı bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Yerleştirme sürecine ilişkin A6K1, *“... O zaman kaynaştırma, şimdi bile zor hocam. Bundan kaç yıl önce, hayatta kabul etmezlerdi. Olmazdı yani. O başka iş...”* sözleriyle görüşünü açıklarken; diğer katılımcıların görüşleri şu şekilde olmuştur:

Başta denedik, normal çocuklarla olmasını ama hocalar, ‘yapamaz, diğerlerine zararı olur’ dediler, dikkat dağınıklığı yaptığı için. Raporları götürdüm müdürlerle konuştum, sonra özel eğitime gitmeye başladı. Bizi daha kötü bir yere yönlendirdiler de biz gayretimizle buraya geldik. Özel Eğitim Uygulama Okulu’na yönlendirdiler ilk. Müdürle gittim konuştum; ‘bizim çocuk böyle böyle buraya gönderdiler’, ben burada istemiyorum’ dedim ‘daha ağır çocuklar var bizimki küçük, hem de uzak’, bir şey olsa git gel diyene kadar... (A5K1)”. “Biz, özel eğitim sınıfını tercih ettik... Bizim için daha iyi çünkü bire bir

eğitim görüyor daha iyi oluyor... (A5K2)". "Tabii 20 kişilik sınıfta 2 çocuğun böyle olması diğerlerini engelleyebilmektedir. Onlar da haklı yapacak bir şey yok dedik. Özel eğitimde devam... (A5K1).

Kaynaştırmanın da layıkıyla yapıldığını düşünmüyorum... Çünkü oraya gittiğimde de çocuklar hep bir kenarda kalıyorlardı, hala da öyle. Bizim çocuklarımız ağır otizmliler. Onlar hep o eleğin üstünde kalıyorlar yani, alta geçemiyorlar. Herkes kolay olan çocuklarla ilgilenmeyi tercih ediyor. Bunlar yine kendi hallerinde kalıyorlar... (A1K1).

Katılımcılara yapılan yerleştirmeler sonrası okul memnuniyetlerine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Katılımcılardan bir kısmı öğretmenlerin ve eğitimin iyi olduğunu düşünmeleri nedeniyle okuldan memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Örneğin; A3K1 görüşlerini, "...Hocalarımızdan çok memnunuz. Biz evde bir tane çocuğa zor bakıyoruz, hırçınlaştığı zaman..." ve A7K1 ise "... Hem öğretmenlerin çocuklar üzerindeki davranışları olsun, eğitimi olsun, oranın titizliği... karşılama olsun, kızım zor bir çocuk, öğretmenleriyle benim iletişimim olsun, memnunuz..." sözleri ile aktarmıştir.

Diğer katılımcılar ise memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Memnuniyetsiz olmalarının temelinde, eğitimin özel eğitim uzmanları tarafından yapılmaması, öğretmenlerin olumsuz tutumları ve bilgi yetersizlikleri ve bağımsız yaşam becerileri yerine yoğun olarak akademik beceriler öğretilmesi bulunmaktadır. Örneğin A6K1 görüşlerini şu sözlerle ifade etmiştir.

şu an aldığı eğitimden memnun değilim. Eğitim yok ki. Özel eğitimci yok. Bundan önceki iyiydi, doğum yaptı şimdi. Zaten bir ile dört arası o kadar kısıtlı bir zaman ki. Bu kısıtlı zamanda ne olur? Biz orada misafir gibiyiz. Koca Muğla, Büyükşehir oldu, bizim çocuklara bir şey ayarlamadılar. 'Siz yer bulun, eğitimci benden' diyor. Biz nereden bulacağız, ufak tefek şey değil ki. Ondan sonra Halk Eğitim'den öğretmen veriliyor, öğretmenin bir şeyden haberi yok. Rehabilitasyon Merkezi'nden memnunuz. Çünkü oradaki öğretmeni ben de çocuğum da seviyoruz. Çok güzel uğraştırıyor ve el işleri yaptırıyor ona...(A6K1).

Görüşmeler sırasında özellikle memnun olmayan katılımcıların, çocuklarını daha kapsamlı özel eğitim hizmetleri alabilecekleri farklı okullara/eğitim kurumlarına göndermek istediklerini ancak ekonomik zorluklar ve Muğla'da olmaması nedeniyle mümkün olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğunun görüşmelerde vurguladıkları konulardan biri de olumlu tutumların yanı sıra okul yönetimi ve öğretmenlerin olumsuz tutum ve davranışlarıyla da karşılaşmış olmalarıdır. A4K1 görüşlerini, "O çocuğu kabullenmesen öğretmenlik yapmayacaksın. Bizim çocuklarımız çok özel. Maalesef kabullenmemişti. İçinde yaşamalı insan." sözleriyle dile getirirken A1K1, A6K1 ve A5K1 deneyimlerini şu şekilde paylaşmışlardır: "Öbür türlü bir okul asla istemem, çocuğum çok dışlanır. Ben çok üzülürüm. İlk başta karma eğitim olsaydı... Ona götüreren arkadaşlar bile zorluk yaşıyor. Otizm ile ilgili yüzme salonundan, spor salonundan, resim... Öyle bir şey isterdim... Çok kapsamlı. (A6K1)".

Ama iyi bir eğitim almasını istiyorum. Geç kaldım, 23 yaşında benim oğlum ve ben hala onun öfke nöbetleriyle uğraşıyorum. Bir adım atamadım. Geri gitti benim oğlum ve bu beni çok üzüyor. Eğitimin nasıl bir şey olduğunu neler kattığını biliyorum. Ama yapamamış olmak o kadar kötü bir şey ki... Ama ona öğretebilecek kimse yok. İşte böyle merkezler istiyorum. Ama ulaşamıyorum... şehirde olsa da hepsi paralı. (A1K1).

İlk'e verdik orası biraz daha şeydi. Çocuk durmaz sınıfta, bayağı bir şey çektik. Sonra 1. Sınıfa başladı. Dikkat dağıtmak için kendi oyun oynamış, diğerleriyle kaynaşmış, öğretmen, 'olmaz' dedi. Sonra kadın öğretmenle karşılaştık. O da dedi bu burada olmaz, geçen yıl hangi öğretmen okuttuysa ana sınıfında ona gitsin. Biraz münakaşamız oldu.

Tutunamayacak gibiydi herhalde kabul etmedi. Sonuçta sen paranı alıyorsun dedim ben. Bu çocuğa bakmak zorundasınız. Siz öğretmenseniz sizin okutmanız lazım (A5K1).

Özetle, katılımcıların ÖG çocuklarının okul yerleştirmeleri çoğunlukla özel eğitim okul ve sınıfları olmaktadır. Bu çocuklar kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları kapsamında akranları ile birlikte genel eğitim sınıflarında eğitim görmemekte, ayrıştırılmış eğitim ortamlarında özel eğitim hizmeti almaktadırlar. Katılımcı görüşlerinden yola çıkarak bu durumun çocukların yetersizliklerinin ağırlık düzeyleri ve kaynaştırmaya hazırlık becerilerine sahip olamama durumundan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, alınan eğitim hizmetinden memnuniyet duymalarının özellikle öğretmenlerin olumlu tutum sergilemesiyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Katılımcıların memnuniyet duymama sebepleri ise sıklıkla öğretmenin olumsuz tutum sergilemesi, özel eğitim alan uzmanı olmaması, bilgi ve deneyim eksikliği olarak belirtilmiştir. Ek olarak aileler çocuklarını daha iyi eğitim alabilecekleri kurumlara göndermek istediklerini ancak maddi yetersizlikler yüzünden mümkün olamayacağını vurgulamışlardır. Araştırmanın bu bulgusuna göre, ailelerin ÖG olan çocuklarına nitelikli ve kapsamlı özel eğitim hizmeti aldırma konusunda yoksulluğun önemli bir engel olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların, aile katılımı, okul ve ailenin karşılıklı beklentilerine yönelik görüş ve deneyimlerini belirlemeye çalışılmıştır. Katılımcılar, çocuklarının ÖG olması nedeniyle okulu neredeyse her gün ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca okulların kendilerinden nadiren maddi veya eğitsel bir beklenti içinde olduklarını ifade etmişlerdir. A4K1, *“Oluyor. Aidat isteniyor. Giderler falan oluyor. Verdim bu sene. Zorlandık ama.”* sözleriyle görüş bildirirken; A6K1, *“Valla şu an zaten ...’in (okul) bizden beklentisi olmasın, bizim onlardan beklentimiz var. Yani onlar bizden ne bekleyecekler. Ha onlar şey diyebilir, bir dört arası çocuğunuzu gönderin fazla bir şey beklemeyin”* demektedir.

Katılımcıların okuldan beklentileri ise çeşitli olmuştur. Buna göre katılımcılar; özel eğitim hizmetleri yaşam boyu devam etsin, özel eğitim öğretmeni eğitim versin, bağımsız yaşam becerileri öğretilsin, öğretmenler ilgi, sevgi ve olumlu tutum sergilesin, çocuğun dikkati artsın ve hareketliliği azalsın beklentilerine sahip olduklarını ifade etmişlerdir. A4K1, *“Güzel bir yere gelmesini istiyorum. Biraz daha iletişim, çocuklarla... E.. için istiyorum tabii kurslarımız okullarımız devam etsin. İyi öğretmenler gelmesini çok istiyorum. Özel eğitimciler, bilinçli insanlar, bu işi kabul eden insan istiyoruz.”* demiştir.

Katılımcıların okul hayatı ve özel eğitim hizmetlerine yönelik olarak belirttiği bir diğer görüş de çocuklarının ileriki dönemlerinde bir meslek sahibi olma veya bağımsız yaşam becerilerini kazanma durumlarına yönelik olmuştur. Bir katılımcı dışında katılımcıların çoğunluğu çocuklarının aldıkları eğitimin, söz konusu becerileri edinmelerinde etkisi olamayacağı yönünde olmuştur. A1K1: *“Hayır. Sağlamayacak. En büyük korkum da o zaten... istiyoruz ki yaşam merkezleri olsun, yatılı yerler olsun. En azından orada olur ama ilgilenenler ne kadar ilgilenirler kısmı gerçekten çok büyük bir soru...”* sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir.

Özet olarak bu bulgulara göre, katılımcıların her gün okulda bulunarak aile katılımını sağladıkları söylenebilir. Ayrıca okulun, aileden hem eğitsel hem de maddi olarak çok fazla beklentisi olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra ailelerin okuldan genel olarak olumlu tutum sergileme, özel eğitim alan uzmanlarını görevlendirme ve çocuklarını bağımsız hayata hazırlamaya yönelik beceriler kazandırma gibi beklentileri olduğu görülmektedir. Bu beklentinin temelinde ÖG olan çocuklarına sunulan eğitim sonucunda, çocuklarının gelecekte bağımsız yaşayabileceklerine yönelik inancın olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Katılımcıların ÖG olan çocuklarının okul ihtiyaçlarını karşılama ve konuşma terapisi, davranış eğitimi, fizyoterapi vb. gibi ek özel eğitim hizmetlerinden yararlanma durumlarına ilişkin görüşleri alınmıştır. Katılımcıların neredeyse tamamı zorlanmalarına rağmen alınan desteklerle çocuklarının okul

ihtiyaçlarını karşıladıklarını ancak ek özel eğitim hizmetlerinden maddi nedenlerden dolayı yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. A3K1, “Özel ders aldırarak isterdim; konuşma, eğitim olsun, sosyalleşme olsun her türlü. Ama bizde güç olmayınca susuyoruz. Elimizden ne gelir?”, A5K1, “1200 TL kredi ödüyorum 2900 TL para alıyorum. İki çocuğu 300 TL aylık oraya versem, yiyecekte gidiyor. Benim orayı da düşünmem lazım. Genellikle çoğu maddiyata dayalı. Benim 5 bin TL maaşım olsa ben istediğim gibi götürürüm çocukları istediğime kaydettiririm.” ve A4K1, “Yedi yaşında tanı konuştuğu zaman onlar olsaydı gerçekten farklı olurdu. Yürüme şekli daha farklı olabilirdi fizik tedavisi düzgün yapılıysaydı. Özel eğitim düzgün yapamıyordu bize bırakıyordu, korkuyorsun, platin kırılır... Maddi durum olsa özele verir veya öğretmen getirirsin, %100 maddiyattan.” şeklinde düşüncelerini açıklamıştır.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların çoğunluğu eğitim hizmetlerinden yararlanma konusunda tüm çocukların eşit imkanlara sahip olmadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Genellikle bu görüşlerini maddi imkanlarla açıklamışlardır. Bazı katılımcılar ise özel eğitim ile genel eğitimi karşılaştırarak eşitsizlik olduğuna dikkat çekmişlerdir. Katılımcılar deneyimlerini aşağıdaki şekilde dile getirmişlerdir: A3K1: “...durumu iyi olan aileler özel okula da gönderiyor, biz onları yapamayız.” derken; A1K1: “Engelsiz çocukları, ÖG çocukları kıyasladığınızda zaten kocaman bir hayır.” demiştir.

Sonuç olarak ailelerin, ÖG olan çocuklarının ek özel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmeleri, maddi imkansızlıklar nedeniyle mümkün olmadığı görülmektedir. Katılımcılar nitelikli özel eğitim hizmetlerine erişimin, maddi imkanlarla bağlantılı olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle aileler, yoksulluklarının bir sonucu olarak çocuklarının gelişimlerini yeterince destekleyemediklerini ve bu nedenle olumsuz duygular hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip ailelerin çocukları arasında eğitimde eşitsizlik olduğunu belirtmişlerdir.

3.4. Serbest Zaman Kullanımına İlişkin Görüş ve Öneriler

Bu tema altında katılımcıların ÖG olan çocuklarıyla serbest zaman ve tatil günlerinde yaptıkları etkinliklere ilişkin görüş ve deneyimlerine yer verilmektedir. Katılımcılara serbest zaman etkinlikleri kapsamında çocuklarıyla neler yaptıklarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Katılımcılar okul dışı zamanlarda sıklıkla parka ve köye gittiklerinden, televizyon ve internette zaman geçirdiklerinden söz etmişlerdir. Sadece bir katılımcı AVM’ye gittiklerini dile getirmiştir. Konuya ilişkin görüşlerini A5K1: “Okul dışı zamanlarda köylü olduğumuz için köye gideriz, buraya gelince parka, komşulara gider arada” derken; A1K1: “Mesela dışarı çıkartmak da hiçbir sorunum yok ama eve sokarken savaşıyorum. Soluksuz kalıyoruz ikimizde, o bana ben ona... Seslere de duyarlı, mesela şurada iki tane çocuk gürültülü bir şekilde konuşuyorsa hemen bana saldırıyor. O sesten rahatsız oluyor...” sözleriyle ifade etmişlerdir.

Katılımcıların aktardıkları deneyimlerinden yola çıkarak tatil günlerinde aile etkinlikleri yapma durumları çeşitlilik göstermektedir. Buna göre, katılımcıların çoğunluğu piknik, deniz veya sinema gibi yerlere nadiren veya hiç gitmediklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise köylerini ziyaret ettiklerini dile getirmişlerdir. Bu durumun temelinde maddi yetersizlikler ve ÖG bir çocuğun farklı sosyal ortamlara uyum sorunuyla ilgili olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Deneyimlerini A5K1: “Denize gideriz ama sinema... toplu kapalı alanları sevmiyoruz (ÖG olan çocukları)...”, A3K1: “Pikniğe gitmek için altında araba olacak. Gidiyoruz desek yalan olur. Senede bir defa bilemedin iki defa...” ve A6K1: “Kaç yıldır evliyiz, valla bir kere olmadı tatil ailecek. Sadece bahçede mangal...” sözleriyle açıklamışlardır.

Sonuç olarak katılımcıların, serbest ve tatil zamanlarında sinema, tiyatro, AVM, deniz tatili vb. gibi Muğla kent imkanlarından nadiren veya hiç yararlanamadıkları belirlenmiştir. Bunun temel nedenleri arasında yoksulluk sıklıkla vurgulanmıştır. Diğer bir neden ise ÖG olan çocuklarının uyum sorunları olarak ifade edilmiştir. Bu durumun, araştırmanın özel eğitim temasına yönelik bulguları göz

önünde bulundurularak, çocuklara sunulan özel eğitim hizmetlerinde sosyal ve uyumsal becerilerin öğretimine sınırlı şekilde yer verilmesi nedeniyle olabileceği düşünülmektedir.

3.5. Pandemi Dönemine İlişkin Görüş ve Öneriler

Pandemi temasında katılımcıların, sürecin ekonomik etkilerine, aile içi ilişkilerine ve ÖG olan çocuklarının süreçten etkilenme durumlarına yönelik bulgulara yer verilmektedir. Katılımcılar genel olarak pandemi sürecine ilişkin olumsuz görüşler bildirmişler, bu süreçte ekonomik anlamda sıkıntı çektiklerini ve iş hayatına olumsuz bir etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. A2K1, *“Maddi açıdan olumsuz etkiliyor. Pandemiden beri daha da çok açıldık. Eski eşim de parasını alamadı. Maddi açıdan patronlar zorlandı. Çok sıkıntı yaşadım. Babam destek vermeye çalışıyor, bir taraftan da eski eşimden destek almaya çalışarak bu şekilde tutunmaya çalışıyorum...”* ve A8K2: *“Birkaç tane iş vardı, korona yüzünden iptal edildi...”* sözleriyle süreci aktarmışlardır.

Pandeminin aile içi ilişkilere etkisine yönelik iki katılımcı haricinde diğerleri, ilişkilerin olumsuz etkilendiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca katılımcıların tamamı pandemi sürecinin, ÖG çocuklarının fiziksel, sosyal, eğitsel ve psikolojik olarak oldukça olumsuz etkilediğini vurgulamışlardır. Süreci A8K1: *“... Psikolojimizi bozma derecesinde çok kötü etkiledi. Çocuklar durmuyorlar, dışarı çıkmak istiyorlar. Birbirimizi yiyecek duruma geliyoruz...”*, A7K2: *“Şimdi iyice asosyal oldu işte. Arkadaş geldi mi ilk başta yaratık gelmiş gibi davranıyor çocuğa...”* ve A4K1: *“Aşırı kötü oldu bilhassa E... ile evde kalmak çok zor oldu, dengesi bozuldu...”* sözleriyle aktarmışlardır.

Özetle, pandemi sürecinin katılımcılar açısından hem ekonomik hem de psikolojik anlamda olumsuz etkileri olduğu belirlenmiştir. ÖG çocuğun bu süreçte her anlamda olumsuz etkilendiği, özellikle eğitim hizmetlerinin aksadığı ifade edilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda, pandemi süreci katılımcı aileler için işsizliğin sonucu olarak, yoksulluğun daha da derinleştiği söylenebilir.

3.6. İyi Oluş Durumuna İlişkin Görüş ve Öneriler

Bu tema altında katılımcıların iyi oluş ve hayatlarına ilişkin bakış açılarına yer verilmiştir. Görüşmeler sırasında, katılımcılardan hayatlarındaki en iyi ve en kötü şeye ilişkin görüş bildirmeleri istenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu hayatlarındaki en iyi şey için çocukları, sağlıkları ve çalışabilmeleri gibi yanıtlar vermiştir. Katılımcıların bir kısmı hayatlarındaki en kötü şeyi işsizlik ve fakirlik, diğerleri ise ÖG bir çocuğa sahip olmak şeklinde ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak A1K1: *“... bu çocukların içinde olmak galiba en iyi yanı. Çünkü bilmiyordum bu kadar içten bu kadar karşılıksız olabileceğini düşünmemiştim... Ama oğlumla beraber kendi evimde oturmak istiyorum. Çünkü annemle babama çok yüklendiğimi düşünüyorum...”* demiştir. Verilen diğer yanıtlar aşağıda aktarılmıştır.

Yaşamımla ilgili en mutlu olduğum zaman herhalde çocuklarımı kucağıma aldığım zamanlardı. O zaman çok mutlu olmuştum onlar doğduğunda... En çok canımı sıkan da yokluk... Gerçekten, iş ve para olmadığı zaman, alışveriş yapamadığımız zaman... Çocuklar senden bir şey istiyor ve alamadığında o insanı çok üzüyor. (A8K1)

Maddi, manevi olarak ben de iyi olayım, çocuklarımı sosyal alanlara, denize, herhangi bir yere götüreyim. Durumumuz daha iyi olsaydı, daha iyi yaşamak... mesela babamız evde olsun herkes gibi, anne baba biz de isterdik tabi. İsterdim ki çocuklarım normal olsun. Engelli denilmesin. Hatta bazıları toplumda, özür mü oğlanlar, ikisi de mi özür mü diyorlar. Bu da beni çok rahatsız ediyor... (A3K1)

Bir işte çalışmayan katılımcıların tamamı güvencesi olan düzenli bir işte çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların çoğunluğunun kadın katılımcılar olması ve genellikle ailelerinin

okumalarına izin vermediğini dile getirmeleri dikkat çekicidir. Ayrıca çocuklarının birincil bakıcıları olmaları ve bakımlarını üstlendikleri için çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. A6K1: "...çalışmak tabii ki güzel bir şey. Bir kadın kendi ayaklarının üstünde durmalı, kendi parası olması güzel bir şey. Bizim çocuklarımızla çalışmak çok zor..." ve A1K1: "Çalışmak istiyorum, oğlum ve kendim için. Burada onu sabah bırakıp akşam iş çıkışı alabileceğim hiçbir yer olmadığı için Fethiye'ye, çünkü en yakın yer, annem, babam da burada olduğu için... Ama o dönemde pandemi çıktı. Alacak olan merkez almadı..." sözleriyle deneyimlerini paylaşmışlardır.

Katılımcılara şansları olsa neyi değiştirmek isteyecekleri sorulmuş ve tüm katılımcılar "okumak isterdim" yanıtını vermişlerdir. A8K1: "ailem okutsaydı okumak isterdim. Bizim köydeki öğretmenimiz diyordu: okumadığınız zaman ev hanımı olacaksınız. Ailem yüzünden olmadı daha doğrusu, annem çok istemedi benim okumamı..." ve A7K1: "...köy okulundan ne beklenir ki? Bir tane öğretmen, bütün dersleri veriyor. ... iyi bir eğitim almak isterdim. Gerçekten okuyup elime bir meslek almak isterdim, en büyük eksikliğim o. İşimin olmaması, eğitim olarak gerçekten eksik kalmam..." sözleriyle görüşlerini aktarmışlardır.

Sonuç olarak, katılımcıların hayatlarında hem iyi hem de kötü bir durum olarak ÖG çocuğa sahip olmayı gördükleri belirlenmiştir. Sıklıkla vurgulanan başka bir kötü durum ise yoksullukları olmuştur. Katılımcıların çalışma durumlarına bakıldığında, işsiz olanların yoğun olarak kadınlar olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeninin, katılımcıların ÖG çocuğun bakımıyla ilgilenmeleri gerekliliğinin olduğu söylenebilir. Katılımcılar çocukları için bakım desteği sağlanması yoluyla çalışma hayatına katılmak istediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca tüm katılımcılar, geçmişte eğitim alabilmiş olmayı ve iyi bir meslek sahibi olabilmeyi istediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu, katılımcıların eğitimi, yoksulluktan kurtuluşun anahtarı olarak gördüklerini düşündürmektedir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırma sonucunda kent yoksulu ailelerin genel yaşamları, sosyal destek ve yardım alma durumları, ÖG çocuklarının okul hayatları ve özel eğitim hizmetleri, serbest zaman, pandemi süreci ve iyi oluşlarına ilişkin çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, Türkiye'de kırsal alanlardan kente göçün başlıca nedenlerinden biri olan iş bulma ve refah düzeylerini artırma amacının (Akyıldız & Ertürk, 2021; Kaya, 2011; Sevinç vd., 2018), Muğla için de geçerli olduğu; ancak katılımcıların işsizlik sorunuyla baş etmeye devam ettikleri söylenebilir. Göçle gelen katılımcıların Muğla'da iş olanaklarının sınırlı olması nedeniyle yoksulluğu belirgin şekilde yaşadıkları görülmektedir. Kente göç hakkında yapılmış araştırmalarda da benzer bulgulara ulaşılmış ve refah düzeyini arttırmak amacıyla yapılan göçler sonucunda, genellikle kent yoksulu olabildikleri belirlenmiştir (Erkan & Bağlı, 2005; Kaya, 2011; Polat & Erdoğan, 2020; Tümtaş & Ergun, 2014).

Alanyazında da sıkça ifade edildiği gibi bu ailelerin yaşadıkları bölgenin özellikleri ve maddi yetersizlikler nedeniyle barınma, beslenme, altyapı, ulaşım, eğitim hizmetleri vb. gibi konularda yetersiz imkanlara sahip oldukları ve kent yaşamının sağladığı olanaklardan uzak kaldıkları söylenebilir (Aydın vd., 2020; Sevinç vd., 2018; Yıldızak, 2020). Ayrıca araştırma bulgularında, oldukça sınırlı özel eğitim hizmetlerine sahip olan Muğla'da ÖG çocuğa sahip yoksul bir aile olmanın, eğitim ve diğer hizmetlere erişememe, ulaşım zorluğu, olumsuz tutumlarla karşılaşma, sosyal izolasyon gibi çeşitli dezavantajları vurgulanmaktadır. DSÖ & DB (2011)'nin raporunda, dünya genelinde yoksul ÖG bireylerin benzer sorunlarla karşı karşıya olduğu açıklanmaktadır. Belirtilen sorunlara rağmen, yaşanılan bölgenin eski kent dokusu içindeki bahçeli evlerden oluşması nedeniyle ÖG çocuk için nispeten uygun ortam sağlanabilmekte; akrabalık ve hemşehrlik, gibi geçmişe dayanan bağlar nedeniyle de olumlu ilişkiler kurulabilmektedir. Alanyazında da belirtildiği gibi göçle gelen ailelerin

destek almak ve yaşamlarını kolaylaştırmak gibi çeşitli nedenlerle hemşehrileriyle aynı bölgeye yerleştikleri ve bu ilişkilerden yararlandıkları ifade edilmektedir (Sevinç vd., 2018). Ayrıca yoksulluğun derinleşmesiyle (Şahin, 2018) ve/veya ÖG çocuğa sahip olduğunda bu ilişkilerin giderek azaldığı da yapılan araştırmalarda belirtilmektedir (Can Yaşar & Yıldız Bıçakçı, 2019). Bu araştırmada da benzer bir bulguya ulaşılmış ve ÖG bir çocuğa sahip olmanın toplumsal olarak dışlanmaya veya izolasyona neden olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra ÖG olan çocuklara yapılan sağlık ve eğitim giderlerinin aile bütçesine ek bir yük getirdiği ve yoksulluğun düzeyini arttırdığı görülmüştür. Yapılan çeşitli çalışmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır (Erbil Erdugan, 2010; Hosseini & Safari, 2008; Hughes & Avoke, 2010; Morris & Zaidi, 2020; Yeo & Moore, 2003). Ailelerin söz konusu olumsuz durumlarla baş edebilmek için hem sosyal hem de ekonomik destek aldıkları görülmektedir. Bu destekler katılımcıların ailelerinden, kişi ve kurumlardan olabilmektedir. Ancak sosyal ve psikolojik anlamda profesyonel destek alma oranları oldukça düşük ve sınırlıdır. Ayrıca Purutçuoğlu ve Doğan'ın (2017) da ifade ettiği gibi, yoksul bir aile için ÖG çocuğa sahip olmak ek maddi yüklerle neden olmakla birlikte, özellikle engelli bakım aylığı ve alınan diğer yardımların ailenin refahını arttırmaya katkı sağlamaktadır. Bu durum, ailelerin ekonomik anlamda yaşadıkları yoksulluğun ne kadar derin boyutta olduğunun bir göstergesidir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu, ÖG olan çocuğun özel eğitim ve okul hayatı deneyimlerine ilişkin olmuştur. Buna göre aileler, çocuklarının ÖG olma durumunu, çeşitli beceri alanlarında sınırlılık yaşamaları ve sağlık sorunları ile fark etmişlerdir. Ailelerin, tanı alma süreci konusunda izlenecek yol ve baş vurulacak kurumlara ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadığı, genellikle yakın çevrelerinden edindikleri benzer öykülerden yola çıkarak tanı için harekete geçtikleri belirlenmiştir. Gürel Selimoğlu ve diğerleri (2013) yapmış olduğu çalışmada da ailelerin tanı sürecine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıkları ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra ailelerin tanı süreci ve tanıya ilişkin bilgiyi internet ve kitaplar gibi kaynaklardan kendi çabalarıyla edindikleri bulgusuna da yer verilmiştir. Araştırma bulgularından yola çıkarak risk grubu çocuğu olan ailelerin konuya ilişkin danışmanlık hizmetlerine gereksinimleri olduğu söylenebilir. Yoksul ailelerin genel olarak eğitim düzeyleri ve kaynaklara erişimlerinin sınırlı olması göz önünde bulundurulduğunda tanı sürecine yönelik olumlu bir tablonun ortaya çıkması olasılığının düşük olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca yoksul ailelerin ekonomik nedenlerle de bu süreçte zorlandıkları araştırma bulguları ile belirlenmiştir. Dolayısıyla sağlık sorunlarının birincil olarak ortaya çıkmayabildiği OSB, DEHB, öğrenme güçlüğü vb. gibi ÖG çocukların ileriki dönemlerde bağımsız ve nitelikli bir yaşama geçişleri için önemli bir etken olan erken tanılamamanın (Yenioğlu vd., 2019), kentte bulunan sağlık imkanlarına rağmen yoksul aile çocukları için genellikle pek mümkün görünmediği söylenebilir.

Tanı sürecinin ardından gelen özel eğitim yerleştirmeleri ise genellikle özel eğitim sınıf veya okullarına yapılmaktadır. Pek çok araştırmada da belirtildiği gibi kaynaştırma uygulamalarında yaşanan öğretimsel, sosyal beceri sınırlılıkları, problem davranışlar vb. gibi sorunlar ÖG çocukların ayrıştırılması ile çözüme kavuşturulmaktadır (örn; Karcı, 2021; Keçeci, 2021; Zeybek, 2015). Bu çalışmada da benzer bulgulara ulaşılmış ve ÖG çocuğun yerleştirme kararlarında genellikle çocuklarının kaynaştırma uygulamaları için uygun olamayacağı düşüncesiyle özel eğitim okul ve sınıflarına yönlendirildikleri veya tercih ettikleri belirlenmiştir. ÖG olan çocukların kaynaştırma uygulamaları yoluyla eğitim alabilmeleri için çocukta çeşitli akademik, sosyal, iletişim vb. gibi becerilerin olması beklenmektedir ve bu becerilerin edinimi nitelikli özel eğitim hizmetleri ile sağlanabilmektedir (Batu, 2000; Odluyurt, 2018). Ancak kentlerde, kırsal alanlara göre eğitim olanakları daha fazla olmasına rağmen yoksul aileler maddi zorluklar nedeniyle, çocuklarının nitelikli eğitimden yararlanabilmeleri için bu olanakları yeterince kullanamamaktadırlar. Bilindiği gibi yoksul ÖG bireyler ve aileleri, yoksul olmayanlara göre daha fazla bilgiye erişememe, ek maliyetler nedeniyle eğitim hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanamama veya niteliksiz bir eğitim alma, dışlanma ve olumsuz tutumlarla karşılaşma durumlarını daha fazla

yaşamaktadırlar (Hosseini & Safari, 2008; Igei, 2017; Mitra vd., 2013; Pinilla-Roncancio & Alkire, 2021). Katılımcılardan bazıları yerleştirme kararlarıyla ilgili çocuklarının kaynaştırma uygulamaları kapsamında eğitim almasını istediklerini ancak olumsuz tutumlar nedeniyle yerleştirme kararlarına uyduklarını dile getirmişlerdir. Bazıları olumsuz tutum ve dışlanmaya maruz kalma durumlarıyla karşılaşmamak adına çocukları için özel eğitim okul ve sınıflarını tercih etmişlerdir. Alanyazında çeşitli çalışmalarda ÖG çocukların kaynaştırılmasına yönelik benzer durumların yaşandığının vurgulandığı görülmektedir (Kandemir vd., 2021; Karıcı, 2021; Keçeci, 2021; Yılmaz & Batu, 2016; Zeybek, 2015). Yeo ve Moore (2003), sözü edilen olumsuz durumların ve niteliksiz veya hiç sunulmayan kaynaştırma ve/veya özel eğitim hizmetlerinin dünyanın farklı bölgelerindeki yoksul (gelişmemiş veya gelişmekte olan) ülkelerde benzer şekilde olduğunu ifade etmektedirler. Katılımcıların çoğunluğu çocuklarının daha nitelikli okullarda eğitim almalarını istemekte ancak maddi zorluklar, bu okulların Muğla'da bulunmaması, olumsuz öğretmen tutumları ve çocuklarının dışlanabileceğine yönelik kaygılar nedeniyle mümkün olamayacağını düşünmektedirler. Bazılarının ise çocuklarının yerleştirme kararına ilişkin bir görüş bildirebileceklerinin farkında olmadığı görülmüştür. Bu durum Gürel Selimoğlu ve diğerleri (2013) ile Özak ve diğerlerinin (2008) de ifade ettiği gibi ailelerin çocuklarının tanı, değerlendirme, yerleştirme ve eğitim sürecine dahil olmadığını ve bu konularda bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Ek olarak Tekinarslan ve diğerleri (2018) düşük gelir düzeyine sahip ailelerin diğerlerine göre kaynaştırma uygulamalarına yönelik daha fazla bilgiye gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Hasanoğlu Yazçayır ve Gürgür'ün (2018) ekonomik olarak düşük gelir düzeyine sahip olan ailelerle yaptığı çalışma bulguları da bu ailelerin destek özel eğitim hizmetlerine yönelik farkındalıklarının ve bilgi düzeylerinin sınırlı olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla, özellikle özel eğitim hizmetlerine ve bilgiye erişimde güçlük yaşayan yoksul aileler için sözü edilen olumsuz durumların daha belirgin olduğu söylenebilir.

Yerleştirme kararı sonrasında çocuklarının eğitim aldıkları okula ilişkin memnuniyet konusunda ise hem olumlu hem de olumsuz görüş bildirildiği görülmektedir. Bu görüşlerin şekillenmesinde, okul yönetimi ve öğretmen tutumlarının olumlu veya olumsuz olmasının, öğretmenlerin özel eğitim alan uzmanı olmasının ve verilen eğitimin niteliğinin etkili olduğu söylenebilir. Özel eğitim hizmetlerinin genellikle alan dışı, sertifikalı uzmanlar aracılığıyla sağlandığı ve bu öğretmenlerin bilgi eksikliği olması nedeniyle ÖG çocukların nitelikli eğitime erişemedikleri de bilinmektedir (Özyürek, 2008). Ayrıca Hasanoğlu Yazçayır ve Gürgür'ün (2018) çalışmalarında genellikle aileler ile öğretmenler arasında iş birliği ve etkili iletişimin nitelikli olmadığı bulgusuna ulaşılmaktadır. Ayrıca, okul yönetimi ve öğretmen tutumlarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalarda da olumluların yanı sıra olumsuz tutumlara sıklıkla vurgu yapılmaktadır (Metin, 2013). Bunun yanı sıra Çulhaoğlu-İmrak'ın (2009), yaptığı çalışmada düşük gelir gurubunda bulunan ailelerin diğerlerine göre kaynaştırma uygulamalarına yönelik olarak daha olumlu bir tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Dolayısıyla bu bulgunun gelir durumu fark etmeksizin benzer olduğu söylenebilir.

Aile katılımına ilişkin toplanan verilerde, ailelerin (çocukların özbakımına yardımcı olmak için) hemen hemen her gün çocuklarının okulunu ziyaret ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak çocukların eğitimlerinin desteklenmesi yönünde aile katılımı sunmalarına dair net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu durum aile katılımının sınırlı olduğunu düşündürmektedir. Yapılan araştırmalarda, ÖG çocuk ailelerinin, çocuğun yerleştirildiği eğitim ortamı fark etmeksizin, aile katılımlarının az olduğu ifade edilmektedir (Sucuoğlu, 1996; Yıldız, 2017). Bazı çalışmalarda bu durumun sosyo-ekonomik düzeyle bağlantısı olduğu ve düşük gelir düzeyine sahip olan ailelerin daha az katılım gösterdiği ifade edilirken (Toros, 2011); gelir düzeyiyle aile katılımı arasında bir ilişki olmadığını ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır (Piştav Akmeşe & Kayhan, 2014; Yıldız, 2017). Okul ve ailenin karşılıklı beklentilerine bakıldığında ise, okulların genellikle ailelerden bir beklentisinin olmadığı, ailelerin ise okullardan, özel eğitim

öğretmenleri ile yaşam boyu devam eden, çocuğun bireysel farklılıklarına yönelik kapsamlı ve bağımsız yaşam becerilerini kazandırmayı amaçlayan nitelikli özel eğitim hizmetleri sunulması yönünde beklentileri olduğu belirlenmiştir. Aydın Doğruyol'un (2019) çalışmasında da özellikle özel eğitim öğretmenleri ile nitelikli eğitim sunulması vurgulanarak benzer bulgulara ulaşılmıştır. Kısaca, ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri ne olursa olsun ÖG çocuğa sahip olan ailelerin tümünün olumlu tutum ve nitelikli özel eğitim talep ettikleri, çocuklarının ilerde bağımsız yaşayabilmesi için gerekli şartların oluşturulmasını bekledikleri söylenebilir.

Katılımcıların çoğunluğunun çocuklarının okul ihtiyaçlarını maddi olarak zorlanmalarına rağmen aldıkları destekler sayesinde karşıladıklarını ve rehabilitasyon merkezi haricinde maddi yetersizlikler nedeniyle ek özel eğitim hizmetlerinden faydalanamadıkları görülmüştür. Dolayısıyla eğitim hizmetleri bakımından, katılımcılar genellikle tüm çocukların eşit imkanlara sahip olmadıklarını dile getirmişlerdir. Yine katılımcıların çoğunluğunun aldıkları eğitimin sonucunda, çocuklarının mesleki ve bağımsız yaşam becerilerini kazanamayacakları görüşünde oldukları belirlenmiştir. Benzer şekilde Hasanoğlu Yazçayır ve Gürgür (2018)'ün yaptığı çalışmada ÖG çocukların rehabilitasyon merkezlerinden fayda sağlamadıkları, ailelerin bu kurumlar hakkında bilgi sahibi olmadıkları ve yararlı bulmadıkları ifade edilmektedir. ÖG olan çocukların okul olanakları dahilinde alamayacakları fizyoterapi, ergoterapi, konuşma terapisi vb. gibi destekler, ücretsiz (devlet eğitim desteği) olarak rehabilitasyon merkezleri tarafından sağlanmaktadır. Ancak bu merkezler Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği'ne (2012) göre, ayda sekiz saat bireysel, dört saat grup eğitimini ücretsiz olarak sunulmaktadırlar. Oysa ki ÖG olan çocukların yetişkinlik dönemlerinde bağımsız yaşama olasılıklarını arttırmak için, eğitimlerinin kapsamlı ve gereksinimleri doğrultusunda, özellikle erken çocukluk döneminde en az haftada 20 saat olacak şekilde yoğun özel eğitim hizmeti sunulması gerekmektedir (Fuchs vd. 2014; Lovaas, 2005). Dolayısıyla ÖG çocuğu olan ailelerin çocuklarının özel eğitim gereksinimlerini yoğun olarak karşılayabilmeleri için aile bütçelerinden karşılayacakları ek özel eğitim hizmetleri almaları gerekmektedir. Bu durum yüksek gelir düzeyine sahip aileler için mümkün olurken; yoksul ailelerin bunu gerçekleştirebilmeleri olası görünmemektedir. Bu nedenle sınırlı hizmet sunumuna rağmen, yoksul aileler için tek seçenek olan bu merkezlerin nicelik ve niteliğinin artırılmasının bir zorunluluk olduğu düşünülmektedir. Aksi taktirde yoksul ailelere mensup olan özellikle ağır düzeyde ÖG bireylerin gelecekte bağımsız yaşama geçebilmelerinin söz konusu olamayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın başka bir bulgusu ailelerin serbest zaman etkinlikleri ile ilgili olmuştur. Buna göre, yoksulluğun bir sonucu olarak okul dışı zamanları ve tatil günleri aile etkinliklerinde sinemaya, tiyatroya, denize, AVM'ye gitmek vb. gibi Muğla kent imkanlarından yararlanmalarını mümkün kılmamaktadır. Bir turizm kenti olan Muğla'da pek çok serbest zaman ve tatil seçeneği bulunmaktadır. Ancak Oduncuoğlu (2020)'nin çalışmasında da değindiği gibi ÖG çocuğu olan ailelerin ekonomik ve kültürel yetersizliklerden kaynaklı olarak bu seçenekleri kullanamama durumu söz konusu olmaktadır. ÖG çocuğu olan yoksul ailelerin kent yoksulu oldukları, araştırmanın bu bulgusu ile görünür hale gelmektedir. Gelir düzeyleri, onları dar bir bölgede, kısıtlı etkinliklerle, serbest zamanlarını geçirmeye zorlamaktadır. Pek çok insanın tatil için tercih ettiği Muğla ilinde yılda birkaç defa, günü birlik deniz tatili yapmak, bu ailelerdeki yoksulluğun boyutunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, ÖG çocuğa sahip olmak da bu etkinliklerin yapılmasına olanak vermemektedir. ÖG bir çocukla yapılacak aile etkinlikleri için belirli bir gelire ve ulaşım aracına sahip olunması gerektiği gibi çocuğun farklı sosyal ortamlara uygun davranışlar sergileyebilmesi de gerekmektedir (Oduncuoğlu, 2020). Bunun sağlanabilmesi için çocuğun ve ailenin nitelikli bir özel eğitim hizmeti alması gerekmektedir. Ancak daha önce vurgulandığı gibi

yoksul ailelerin, çocukları için nitelikli özel eğitim hizmetlerine ulaşması pek mümkün olmadığı gibi Muğla özel eğitim hizmetlerine erişim bakımından da oldukça sınırlı kalmaktadır.

Bulgular, ailelerin ÖG olan çocukları için nitelikli özel eğitim hizmetinden yararlanamadıklarını göstermektedir. Ek olarak katılımcıların ÖG olan çocuklarıyla farklı sosyal ortamlara katılmada güçlükler yaşadıkları belirlenmiştir. Atalay & Çınar (2021)'in araştırma bulgularında ifade ettikleri gibi ÖG çocuğa sahip ailelerin tatilde sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları da ayrı bir gerçeklik olmaktadır. Dolayısıyla hem maddi sınırlılıklar hem de ÖG çocuğun ebeveyni olmak, aile etkinlikleri yoluyla toplumsal katılımın sağlanabilmesi ve aileyle birlikte kent yaşamının sağladığı olanaklardan yararlanabilmeleri pek mümkün olamamaktadır. ÖG çocuğa sahip olmayan yoksul ailelerle kıyaslandığında bu ailelerin serbest zaman kullanımları arasında belirgin şekilde fark ortaya çıkmaktadır. DSÖ & DB (2011)'nin raporunda da değinildiği gibi ÖG bireyler, ÖG olmayan bireylere göre yoksulluktan daha fazla etkilenmekte ve toplumsal katılımları yeterli düzeyde olmamaktadır. Bunun artırılması için ailelere bakım desteği sağlanabilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu pandemi sürecine yönelik olmuştur. ÖG çocuğa sahip olan yoksul aileler pandemi sürecinde olumsuz durumlar yaşamışlardır. Bunların başında ekonomik sıkıntılar gelmiştir. Yılmaz (2021), pandemi sürecinde kent yoksullarının, daha fazla yoksullaşmasına neden olan maddi kayıplar yaşadıklarını hem de çocuklarının eğitimde fırsat eşitsizliğine maruz kaldıklarını araştırma bulguları ile ortaya koymaktadır. Alanyazında benzer bulguların ortaya konduğu çalışmalar bulunmaktadır (Banks vd. 2021; Bessell, 2021; Houtrow, vd. 2020). Ek olarak, pandemi kısıtlamaları, yeni toplumsal kurallara uyma ve özel eğitim hizmetleri konularında da kesintiler ve sorunlar yaşamışlar; hem aile içi ilişkileri hem de çocukların genel olarak yaşamları olumsuz etkilenmiştir. Bu sürece ilişkin yapılan çalışmalar, çocukların özel eğitim ihtiyaçlarının, uzaktan eğitim hizmetleri için gerekli olan ekipmanın aile tarafından sağlanması gerekliliğini ve çocukların hem eğitim hem de genel yaşamlarının olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır (Kurt & Kurtoğlu Erden, 2020; Mengi & Alpdoğan, 2020; Şenol & Yaşar, 2020). En temel sorunun, aileleri, özellikle de anneleri bir nebze olsun rahatlattığı ve ÖG çocuklar için faydalı olduğu bilinen özel eğitimin, ne yazık ki pandemi koşullarında neredeyse hiç yapılamamış veya etkisiz olmasıdır (Kaya & Şahin, 2021).

Araştırmanın son bulgusu katılımcıların iyi oluş durumlarıyla ilgili olmuştur. Katılımcılar için genellikle hayatlarının en iyi yanının çocukları olmasına rağmen en kötü yanlarının ise ÖG çocuğu olmak, işsizlik ve yoksulluk olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcılar arasında işsiz olan grubun yoğun olarak kadınlar olduğu, çocuklarının bakımlarını üstlendikleri için çalışmalarının mümkün olmadığı ve imkan olduğunda düzenli geliri olan bir işte çalışmak istedikleri saptanmıştır. Son olarak, katılımcıların tamamının yeterli ve nitelikli eğitim alamadıkları için yoksul olduklarını düşündükleri ve geçmişe dönme şansları olsa meslek sahibi olmalarını sağlayacak nitelikli bir eğitim almak istedikleri belirlenmiştir.

Toplumsal ve ekonomik alanda çıkan her sorun başta ÖG bireyler ve yoksullar olmak üzere tüm dezavantajlı grupları daha fazla etkilemektedir. Özellikle Covid-19 küresel salgınının bu gruplara dahil bireylerden olan ÖG bireylerin ailelerinin de ifade ettiği gibi hem eğitim imkanlarından yoksunluk, hem sokağa çıkma hakları olsa bile dışarı çıkabilmek için gerekli olan başta özel araç olmaması gibi ekonomik yetersizlikler nedeniyle oldukça zorlandıkları, evde zaman zaman öfke patlamalarından, komşuluk ilişkilerine kadar ciddi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü-DSÖ (2020), yayınlamış olduğu "COVID19 Salgınında Engelli Kişilerin Durumları" raporunda "engelli bireylerin kendi hijyenlerini sağlamadaki yetersizlikleri ve diğer engeller, ek desteğe ihtiyaç duymaları, sosyal mesafe kuralını uygulamada zorlanmaları, çevre hakkında bilgi edinmek veya fiziksel destek almak için nesnelere dokunma ihtiyacı, kamu sağlığı bilgilerine erişimin önündeki engeller gibi nedenlerle hastalığa daha kolay yakalanabilecekleri (DSÖ, 2020, s.2)" ifade edilmiştir. Ayrıca hastalanmaları durumunda,

hastalığın şiddetini daha fazla yaşamanın yanında sağlık hizmetlerine erişimin önündeki engellerle birlikte ailelerine de hastalığın bulaştırılmasında etkili olabilecekleri vurgulanmıştır. Ek olarak; engelli bireylerin eğitimlerinin salgın nedeniyle kesintiye uğramaması için ek önlemler alınması ve koşullara uygun çözümler üretilmesi konusunda tavsiyelerde bulunmuştur.

ÖG bireylerin ve ailelerinin çoğunluğunun (%20.7 en yoksul ve %17.4 yoksul) yoksul oldukları düşünüldüğünde (DSÖ & DB, 2011), bu ailelerin deneyim ve görüşlerine dayalı olarak yapılacak olan çalışmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir. Böylece özellikle COVID-19 küresel salgını ile daha da derinleşen yoksulluğun görünür hale gelmesi sağlanabilecektir. Bunun yanı sıra özel eğitim hizmetlerine sınırlı erişimlerinin olduğu bilinen (DSÖ & DB, 2011; Erbil Erdugan, 2010; Yeo & Moore, 2003) yoksul ailelerin yaşadıkları güçlüklerin bilinmesi hizmet sağlayıcıların nitelikli hizmet sunabilmesine yardımcı olabilecektir.

Bu araştırmanın birtakım sınırlılıkları olduğu söylenebilir. Öncelikle katılımcılar, proje kapsamında belirlenen mahallelerde ikamet etmekte olan kişilerden oluşmaktadır. Bu mahalleler Muğla ili Menteşe ilçesinde kent yoksullarının yoğun olarak buldukları yerler olarak nitelendirilebilir. Bunun dışında görece varlıklı semtlerde yaşayıp kent yoksulluğunu deneyimleyen ÖG bireylerin olduğu katılımcıların deneyimleri konusunda veri bulgu ve sonuçlar sunmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Benzer şekilde araştırmada ÖG bireylerden doğrudan toplanan veriler içermediği için onların deneyimlerini aktarmamakta, yalnızca ebeveynlerinin bu duruma ilişkin deneyimlerine odaklanmaktadır.

Sonuç olarak, ÖG çocuğu olan ailelerin kent yoksulluğunu derinden hissettikleri söylenebilir. Ayrıca hanede ÖG bir birey olması ek maddi yük getirdiği gibi alınan yardımlar var olan refah düzeyinde artışa da neden olabilmektedir. Aileler çocukları için sunulan özel eğitim hizmetlerini nitelik ve nicelik açısından sınırlı bulmakta ve yoksulluğun sonucu olarak çocuklarına ek özel eğitim hizmeti aldırılmamaktadırlar. Ek olarak hem ÖG bir çocuğa sahip olma hem de maddi yetersizliklerden dolayı kent hayatının sunduğu olanaklardan neredeyse hiç yararlanamamaktadırlar. Pandemi sürecinde bu ailelerin hem ekonomik sorunlarla hem de ÖG olan çocuklarının psikolojik, fiziksel ve eğitimsel sorunlarıyla baş etmek durumunda kalmışlardır. Ayrıca, kadın katılımcıların, çocuklarına bakım desteği sağlandığı takdirde çalışmak istedikleri belirlenmiştir. Yaşamlarındaki en kötü şeyin yoksulluk olduğu; ÖG bir çocuğa sahip olmanın hem en iyi hem de en kötü durum olduğu görülmüştür.

Kaynaklar

- African Union of the Blind (2007). *State of disabled peoples rights in Kenya*. www.afub-uafa.org. adresinden 05.04.2022 tarihinde erişildi.
- Ak, Y. (2019). *Çoklu bir dezavantajlılık olarak engelli yoksulluğu: Türkiye örneği* (Yayın No. 565826) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr>
- Akıllı, H. & Dirikoç, A. (2017). Türkiye’de Kent Yoksulluğu ve Çocuk: Nevşehir Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26) 197-224. <https://doi.org/10.5505/pausbed.2017.90582>
- Aksu Kocatürk, G. (2021). Türkiye’de kentleşme ve göç olgusuyla ilgili makalelerin dönemsel olarak incelenmesi. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 4-27. <https://doi.org/10.48118/yykentcevre.874607>
- Akyıldız, İ. E. & Ertürk, E. (2021). Lee kuramı perspektifinden kırdan kente göçün mekaniği: Bursa örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(2), 1-17. <https://doi.org/10.35379/cusosbil.817777>

- Atalay, R., & Çınar, K. (2021). Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuğa sahip ailelerin tatil deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 457-471. <https://doi.org/10.18506/anemon.872026>
- Aydın Doğruyol, A. (2019). *Kaynaştırma öğrencisi ebeveynlerinin eğitim sisteminden beklentileri* (Yayın No. 599588) [Yüksek lisans tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr>
- Aydın, D. G., Öztürk, S., Attar, M. A., Yeni, O., & Çakmak, İ. (2020). *Ankara'da Kent Yoksulluğu*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Politikalar Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Banks, L. M., Davey, C., Shakespeare, T., & Kuper, H. (2021). Disability-inclusive responses to COVID-19: Lessons learnt from research on social protection in low-and middle-income countries. *World development*, 137, 105178. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105178>
- Banks, L.M., Kuper, H., & Polack, S. (2018) Correction: Poverty and disability in low- and middle-income countries: A systematic review. *PLoS ONE* 12(12): e0204881. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0204881>
- Banks, L. M., Mearkle, R., Mactaggart, I., Walsham, M., Kuper, H., & Blanchet, K. (2017). Disability and social protection programmes in low-and middle-income countries: A systematic review. *Oxford Development Studies*, 45(3), 223-239. <https://doi.org/10.1080/13600818.2016.1142960>
- Bessell, S. (2021). The impacts of COVID-19 on children in Australia: Deepening poverty and inequality. *Children's Geographies*, 1-11. <https://doi.org/10.1080/14733285.2021.1902943>
- Batu, E. S. (2000). Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(04), 35-45.
- Besiri, A. (2009). Yoksulluk ekseninde engellilerin eğitimi. *Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi*, 83, 353-374.
- Beyazıt, E. (2020). Sosyal politika, yoksulluk ve kent yoksulluğu. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16 (30), 2966-2993. <https://doi.org/10.26466/opus.708198>
- Can Yaşar, M. & Yıldız Bıçakçı, M. (2019). Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin yalnızlık düzeyleri. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2 (3), 1-13. <https://doi.org/10.36731/cg.489945>
- Çulhaoğlu-İmrak, H. (2009). *Okulöncesi dönemde kaynaştırma eğitime ilişkin öğretmen ve ebeveyn tutumları ile kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda akran ilişkilerinin incelenmesi* (Yayın No. 230596) [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr>
- Diken, İ.H., & Aksoy, V. (2021). Çocuklarda özel eğitim uygulamaları. Ş. S. Başgöl, (Ed.). *Özel gereksinim ve ruhsal bozukluklar* (1. Baskı, p.5-11). Türkiye Klinikleri.
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ). (2020). *COVID-19 salgınında engelli kişilerin durumları*. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/332015/WHO-2019-nCov-Disability-2020.1-tur.pdf?sequence=126&isAllowed=y>
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), & Dünya Bankası (DB). (2011). *Dünya engellilik raporu*. http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/index.html

- Erbil Erdugan, F. (2010). *Türkiye'de özürlü yoksulluğu ve mücadele politikalarının değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören örneği*. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları. Yayın No: 50.
- Erkan, R., & Bağlı, M. (2005). Göç ve yoksulluk alanlarında kentle bütünleşme eğilimi: Diyarbakır örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1). 105-124
- Fuchs, D., Fuchs, L. S., & Vaughn, S. (2014). What is intensive instruction and why is it important? *TEACHING Exceptional Children*, 46(4), 13–18. <https://doi.org/10.1177/0040059914522966>
- Glesne, C. (2013). Nitel araştırmaya giriş (2. Baskı) (A. Ersoy ve P. Yalçinoğlu, Çev.). Anı Yayıncılık. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2011)
- Gültekin, T., & Sezer, S. (2017). Engelli ailelerinin yaşadıkları sosyal ve ekonomik sorunlar. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2, 81-100.
- Gürel Selimoğlu, Ö., Özdemir, S., Töret, G., & Özkubat, U. (2013). Otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin otizm tanılama sürecinde ve tanı sonrasında yaşadıkları deneyimlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 5(2), 129–161.
- Harley, D. A. (2021). Intersection of poverty and disability. In D. A. Harley & C. Flaherty (Ed.), *Disability studies for human services: An interdisciplinary and intersectionality approach* (ss. 347-375). Springer
- Hasanoğlu Yazçayır, G., & Gürgür, H. (2018). Özel gereksinimli öğrenci aileleri eğitim süreçlerine ne kadar dahil oluyorlar? *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, BİLDİRİLER ICES-2018, 608-618. <https://doi.org/10.21733/ibad.476596>
- Heigham, J., & Croker, R. A. (2009). *Qualitative research in applied linguistics: A practical introduction*. Macmillan.
- Hosseini, H., & Safari, F. (2008). Disability, poverty and social exclusion. *Social Welfare Quarterly*, 8(30), 265-284.
- Houtrow, A., Harris, D., Molinero, A., Levin-Decanini, T., & Robichaud, C. (2020). Children with disabilities in the United States and the COVID-19 pandemic. *Journal of pediatric rehabilitation medicine*, 13(3), 415-424. <https://doi.org/10.3233/PRM-200769>
- Hughes, C., & Avoke, S. K. (2010). The elephant in the room: Poverty, disability, and employment. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 35, 5–14. <https://doi.org/10.2511/rpsd.35.1-2.5>
- Igei, K. (2017). *Untangling disability and poverty: A matching approach using large-scale data in South Africa (JICA RI Working Paper 142)*. JICA Research Institute.
- Işık, E. (2021). Kentsel yoksulluk. M. Y. Alptekin (Ed.) *Şehir sosyolojisi* içinde (ss. 211-228). Nobel Yayınları.
- Işıkhan, V. (2005). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin psiko-sosyal ve sosyoekonomik sorunları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 16(2), 35-52.
- Jensen, E. (2010). *Teaching with poverty in mind: What being poor does to kids' brains and what schools can do about it*. ASCD

- Kandemir, M. A., Kurt, K., & Apaydın, Z. (2021). Farklı branşlardaki öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7), 15-34.
- Karadağ, G. (2014). Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadığı zorluklar ve çözüm önerileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(6), 491-494. <https://doi.org/10.5455/pmb1-1389682796>
- Karcı, E. (2021). *Annelerin özel gereksinimli çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına yerleştirilmelerine ilişkin görüşleri* (Yayın No. 668087) [Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr>
- Kaya, F. (2011). Ağrı kent profilinde sosyo-ekonomik boyutlarıyla kentsel yoksulluk. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 219-242.
- Kaya, A., & Şahin, C. H. (2021). 'I did not even receive even a phone call from any institution!': experiences and recommendations related to disability during COVID-19. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1-9. <https://doi.org/10.1080/20473869.2021.1978268>
- Keçeci, Ş. (2021). Vaka analiz çalışması: Hafif düzey mental yetersizliği olan öğrencinin özel eğitim sınıfından kaynaştırma eğitimine geçişi. *Education Sciences*, 16(1), 17-27.
- Konuk Şener, D. & Ocakçı, A. F. (2014). Yoksulluğun çocuk sağlığı üzerine çok boyutlu etkileri. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 13 (1), 57-68. https://doi.org/10.1501/Ashd_0000000098
- Kule, H. & Es, M. (2010). Türkiye’de kentsel yoksulluk: Kocaeli örneği. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(50), 259-300.
- Kurt, A., & Kurtoğlu Erden, M. (2020). Koronavirüs hastalığı 2019 sürecinde özel gereksinimli bireyler. *Milli Eğitim Dergisi, Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim*, 1105-1119. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.787606>
- Lovaas, O. I. (2005). *Gelişimsel yetersizliği olan çocuklara öğretim rehberi. Ben kitabı.* (E., Sorias, Ş., Aksel, S., Tekinsav-Sütçü, B. Çengelci-Özekes, & T. Yılmaz-Irmak, Çev.) Sistem. (Eserin orijinali 1981’de yayınlandı).
- Lustig, D. C., & Strauser, D. R. (2007). Causal relationships between poverty and disability. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 50(4), 194-202. <https://doi.org/10.1177/00343552070500040101>
- Mengi, A. (2020). Engelli bireylerin gözüyle özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki eğitim durumlarının incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 19-33. <https://doi.org/10.33206/mjss.540793>
- Mengi, A., & Alpdoğan, Y. (2020). COVID-19 salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 413-437. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.776226>
- Merriam, S. B. (1997). *Qualitative research and case study application in education.* Jossey-Bass.
- Metin, Ş. (2013). Türkiye’de okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin yapılan çalışmaların incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 146-172.

- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage Publications
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği [Regulation on Special Education Services]*. <http://mevzuat.meb.gov.tr>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). *Özel eğitim kurumları yönetmeliği [Regulation on Special Education Institutions]*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120518-27..htm>
- Mitra, S., Posarac, A., & Vick, B. (2013). Disability and poverty in developing countries: A multidimensional study. *World Development*, 41, 1-18. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.05.024>
- Morris, Z. A., & Zaidi, A. (2020). Estimating the extra costs of disability in European countries: Implications for poverty measurement and disability-related decommmodification. *Journal of European Social Policy*, 30(3), 339-354. <https://doi.org/10.1177/0958928719891317>
- Odluyurt, S. (2018) Özel gereksinimli çocuklarda okul öncesi kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *İlköğretim Online Dergisi*, 17(2), 1-18. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.419358>
- Oduncuoğlu, F. (2020). Zihinsel engelli çocuklara sahip ailelerin yaşadıkları tatil güçlükleri üzerine tanımlayıcı bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*. 4(1), 279-293. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.312>
- Özak, H., Vural, M., & Avcıoğlu, H. (2008). Rehberlik Araştırma Merkezi müdürlerinin gönderme tanılama yerleştirme izleme ve değerlendirmeye ilişkin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 189-206.
- Özgüler, V. C. (2014). *Gelir, servet ve yoksulluk*. Cinius yayınları.
- Özmen, D., & Çetinkaya, A. (2012). Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28 (3), 35-49.
- Öztornacı, B., & Veziroğlu, P., (2012). Küreselleşme ve Türkiye’de Kırsal Yoksulluk. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 7-12 Eylül, Konya, 290-299.
- Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: Özel eğitim örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 189-226.
- Pinilla-Roncancio, M., & Alkire, S. (2021). How poor are people with disabilities? Evidence based on the Global Multidimensional Poverty Index. *Journal of Disability Policy Studies*, 31(4), 206-216. <https://doi.org/10.1177/1044207320919942>
- Piştav Akmeşe, P., & Kayhan, N. (2014). Okul öncesi ve ilkokula devam eden özel gereksinimli öğrencilerin aile katılım düzeylerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 39-56. <https://doi.org/10.14812/cufej.2014.012>
- Polat, S., & Erdoğan, M. (2020). Neoliberal politikalar bağlamında göçün ve yoksulluğun meydana getirdiği güvencesizlik. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 9(24), 205-223. <https://doi.org/10.31199/hakisderg.7509779>
- Purutçuoğlu, E., & Doğan, İ. (2017). Engelli yakınlarının engelli yoksulluğuna ilişkin düşünceleri ve inançları: Ankara Keçiören örneği. *Journal of International Social Research*, 10(49). 348-361. <https://doi.org/10.17719/jisr.2017.1586>

- Sevinç, G., Kantar Davran, M. & Sevinç, M.R. (2018). Türkiye’de kırdan kente göç ve göçün aile üzerindeki etkileri. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 70-82. <https://doi.org/10.25204/iktisad.330930>
- Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma programlarında anne baba katılımı. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 25-43.
- Şahin, H. (2018). Yoksulluğun gündelik hayat üzerinden analiz edilmesinde anahtar bir kavram: Hayatta kalma stratejileri üzerine yapısal bir çalışma. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 133-153. <https://doi.org/10.18657/yonveek.419182>
- Şenol, F. B., & Yaşar, M. C. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde öğretmen ve ebeveyn gözünden “özel eğitim”. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 439-458. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.787808>
- Tekinarslan, İ. Ç., Sivrikaya, T., Keskin, N. K., Özlü, Ö. & Rasmussen, M. U. (2018). Kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin ebeveynlerinin gereksinimlerinin belirlenmesi. *İlköğretim Online*, 17(1), 82-101. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.413746>
- Toros, F. (2011). *Aile katılımının genel eğitim sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencilerin okuma becerileri ile annelerin ilköğretim okulundan memnuniyetleri üzerindeki etkisi* (Yayın No. 300707) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr>
- Tümtaş, M. S., & Ergun, C. (2014). Göç ve yoksulluk kaskacında yıkılan bir kent: Van. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 1-23.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2021). https://www.aile.gov.tr/media/95543/eyhgm_istatistik_bulteni_kasim_2021.pdf Erişim tarihi: 06.01.2022.
- Vural, S., & Yücesoy, Ş. (2003). Türkiye’de özel gereksinimli bireylere yönelik hizmetlerin yasal yapılanmasında Avrupa Birliği’ne uyum çabalarının yansımaları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 141-157.
- Yarımdağ, E., & Erciyes, J. E. (2021). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin sorunları ve kaygılarının toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 347-373. <https://doi.org/10.21733/ibad.843293>
- Yazar, F. B. (2021). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yaşadığı zorluklar hakkındaki görüşler. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 6(11), 107 <https://doi.org/10.46872/pj.228>.
- Yazıcı, D. N. & Durmuşoğlu, M. C. (2017). Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin karşılaştığı sorunlar ve beklentilerinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 657-681. <https://doi.org/10.19171/uefad.369222>
- Yenioğlu S., Sayar, K., Köse, H., & Güner-Yıldız, N. (2019). Türkiye’de özel eğitim alanında değerlendirme süreci. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(6), 2729-2746. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3100>
- Yeo, R., & Moore, K. (2003). Including disabled people in poverty reduction work: “Nothing about us, without us”. *World development*, 31(3), 571-590. [https://doi.org/10.1016/s0305-750x\(02\)00218-8](https://doi.org/10.1016/s0305-750x(02)00218-8)
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6th ed.). Seçkin.

- Yıldız, H. (2017). İlkokula devam eden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitimlerine katılımlarının incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 2(2), 82-94.
- Yıldızak, G. B. (2020). Kentsel yoksulluk: Çanakkale örneğinde Fevzipaşa Mahallesi. *Akademik Düşünce Dergisi*, (1), 48-69.
- Yılmaz, M. (2021). Kovid-19 pandemisinin Türkiye'deki kentsel yoksulluğa etkileri. *Anasay*, (17), 181-196. <https://doi.org/10.33404/anasay.966331>
- Yılmaz, E., & Batu, E. S. (2016). Farklı branştan ilkokul öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı, yasal düzenlemeler ve kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 17(3), 247-268. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdersisi.266140>
- Yontar, İ. G., & Çağlıcan, S. (2019). Kentsel sürdürülebilirlikte toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürü: İzmir üzerine bir araştırma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 290- 322. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.641473>
- Zeybek, Ö. (2015). *İlköğretim okullarındaki İngilizce öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüş ve önerileri* (Yayın No. 388883) [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr>

Extended Abstract

Introduction

The number of studies emphasizing that individuals with special needs live in lower socioeconomic conditions and are poorer, have low levels of education, employment, and income, are the poorest and most exposed to social exclusion are increasing day by day (Hosseini & Safari, 2008; Igei, 2017; Mitra et al., 2013; Pinilla-Roncancio & Alkire, 2021). The results of the world disability report presented by the World Health Organization (WHO) and the World Bank (WB) (2011) convey the current situation comprehensively and show that the effects of poverty are less in developed societies and more acute in other societies. Although the services that individuals with special needs in developed countries are generally related to daily activities, in other countries these services are for health, financial resources, education, auxiliary equipment, and employment. (WHO & WB, 2011). Among these services, the need for education plays a key role in enabling individuals with special needs to gain independent living skills and ensure social participation. In developed countries, depending on the level of welfare, special education services can be provided intensively and in a qualified way (Vural & Yücesoy, 2003); in other countries, including Turkey, special education services can be provided in a more limited way (Besiri, 2009). There is also a linear relationship between economic income status and adequate and balanced nutrition. Konuk Şener and Ocağcı (2014, as cited in Akıllı & Dirikoç, 2017) argues that "since poverty and malnutrition negatively affect physical and mental development, individuals with special needs, those with developmental delays and those with chronic diseases are more likely to be poor children; it increases the risk of learning difficulties, anxiety, depression, suicide and hyperactivity in children of poor families". Every social and economic problem affects all disadvantaged groups, especially individuals with special needs and the poor. From this point of view, the main purpose of this study is to reveal the profile of urban poverty in Muğla and examine the reflections of the poverty they experience in special education based on the experiences and opinions of families having children with special needs. In line with this main purpose, answers to the following questions were sought:

1. What are the experiences and views of families with special needs children regarding life in general?
2. What are the experiences and views of f families with special needs children regarding their children's school life?
3. What are the experiences and views of families with special needs children regarding their children's leisure time?
4. What are the experiences and opinions of families with special needs children regarding the pandemic?
5. What are the experiences and views of families with special needs children regarding their well-being?

Method

The research was carried out as a part of the ongoing project named xxx that was supported within the Scientific and Technological Research Projects Support Program-1001 by The Scientific and Technological Research Council of Turkey (TUBITAK). A phenomenological qualitative research design has been utilized. In selecting the study sample, possible participants living in the neighborhoods where the project was carried out were determined according to their social assistance status. In the initial stage, data were collected from visits to 207 households through surveys to reveal the urban poverty profile. Families with special needs children were determined by analyzing the obtained data. In the second stage, in-depth interviews were conducted with 12 parents (eight mothers, four fathers) from eight families. Participation was voluntary, and the written and verbal consent of the participants was received. There were 10 children with different special needs in these eight families. The data were collected through interviews. The interview questions were developed by the research team and prepared under the main headings of participant history, basic needs, school life, leisure time, pandemic, and well-being. Content analysis was used to analyze the data.

Findings

Content analysis of the data revealed the following themes: general life, social support, and assistance received, school life/special education services, free time, experience, and opinions on the pandemic period and well-being.

Conclusion, Discussion, and Recommendations

The current study's findings reveal that, in the context of Muğla, the aim of finding a job and increasing welfare level is one of the main reasons for migration from rural to urban areas in Turkey (Sevinç et al., 2018), is not the case. Due to the limited job opportunities in Mugla, it is seen that migrants are faced with unemployment and poverty at significant levels. In addition, in Mugla, which has very limited special education services, various disadvantages of being a poor family with special needs children were reported, such as inability to access education and other services, difficulty in transportation, encountering negative attitudes, and social isolation. Despite this, since the living area consists of houses with gardens in the old city, a relatively suitable environment can be provided for the children with special needs. Positive relations can be established througho past ties such as kinship, people originating from the same region, and neighborliness.

Another finding of the research shows that having children with special needs causes social exclusion or isolation. The children's health and special education expenses place an additional burden

on the family budget. It is seen that families receive both social and economic support to cope with these adverse situations. This support can be from the families, individuals, and institutions. However, the rate of receiving professional support in social and psychological terms is relatively low and limited. Besides, as Purutçuoğlu and Doğan (2017) stated, having a child with special needs causes additional financial burdens for a poor family, but it has been shown that the disability care pension and other aids contribute to increasing the welfare of the family. This is an indication of how deep the poverty experienced by families is in economic terms.

In addition, findings showed that the families did not have enough information about procedures and the institutions to apply for the diagnosis process. They usually took action for the diagnosis based on similar stories from their close circles. Based on the families' experiences, it can be said that families with risk group children need counselling services on the subject. Besides, it is seen that low-income families have difficulties in this process due to economic reasons. Special education placements following the diagnosis process are usually made in special education classes or schools. Some participants stated that they wanted their children to receive education within the scope of inclusion practices, but they followed the placement decisions due to negative attitudes. Some others preferred special education schools and classes for their children to avoid negative attitudes and exclusion. It was observed that some of them were not aware that they could express an opinion on the placement decision of their children.

After the placement decision, positive and negative opinions were expressed about their satisfaction with their children's schools. It can be evaluated that the positive or negative attitudes of the school management and teachers, the fact that the teachers are specialists in the field of special education, and the quality of the education provided affect the shaping of these views. It was observed that the majority of the participants met the school needs of their children with the support they received despite financial difficulties, and they could not benefit from additional special education services due to financial inadequacies, except for the rehabilitation center. Again, it was found that the majority of the participants believed that due to the education their children received, they would not be able to gain professional and independent life skills.

Because of low income, the families were not able to benefit from the opportunities of living in Muğla, such as to the cinema or theater, the seaside or shopping malls, after school or during the holidays. Moreover, it is also necessary to have a certain income and vehicle for family activities to be held with a child with special needs, and the child must be able to exhibit behaviors suitable for different social environments (Oduncuoğlu, 2020). In addition, it was found that the participants had difficulties participating in various social environments with their special needs children.

Low-income families having children with special needs have experienced negative situations during the pandemic process. Chief among these were economic difficulties. Furthermore, they have experienced cutbacks and problems with pandemic restrictions, compliance with new social rules, and special education services. The pandemic negatively affected both family relations and the lives of children in general.

Although the participants reported that the best part of their lives were their children, they also said that the worst part of their life was having a child with special needs, unemployment, and poverty. Finally, it was evaluated that all participants thought that they were poor because they did not have an adequate education. Given a chance, they wished they could have had a professional education.

Considering that the majority of individuals receiving special education services and their families are low-income, it is thought that there is a need for studies based on the experiences and opinions of these families. Thus, it will be possible to make poverty more visible that has deepened

especially with the COVID-19 pandemic. In addition, knowing the difficulties experienced by low-income families, who are known to have limited access to special education services (WHO & WB, 2011), will help service providers to provide quality services.

The current research has some limitations. First of all, the participants resided in the neighborhoods determined within the project's scope, where the low-income population is relatively higher. However, it should be remembered that the current study did not include families who experienced urban poverty but lived in relatively wealthy neighborhoods of Muğla city. Therefore, no conclusions can be made about their experiences. Similarly, data were not collected directly from the special needs children, so the study cannot claim to convey their actual experiences.

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırma Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan 13.11.2020 tarih protokol 200232 ve 41 karar sayısı ile alınan onay kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Araştırmacıların katkı oranları aşağıda belirtilmektedir.

Mine KİZİR, %15

Sergender SEZER, %15

Tuğba HOŞGÖRÜR, %10

Orhan KAHYA, %10

Kasım YILDIRIM, %10

Perihan KORKUT, %10

Mirace KARACA EVREN, %10

Eda YEŞİL, %10

Vural HOŞGÖRÜR, %10

Destek ve Teşekkür

Bu araştırma Prof. Dr. Vural HOŞGÖRÜR yürütücülüğünde, 120K993 numaralı ve “Yoksulluğun Yeni Yüzü: Kent Yoksulluğunun Eğitime Yansımalarına İlişkin Bir Eylem Araştırması” başlıklı, devam eden TÜBİTAK 1001 projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Yazarlar olarak, araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecine yönelik herhangi bir teşekkür beyanımız bulunmamaktadır.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanımız olmadığını ifade ederiz.